Бүгү чурттарның пролетарийлери, катыжыңар!

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндезилеп эгеленген

1951 март 18 воскресенье № 55 (2229)

ӨРТЭЭ 20 КӨП.

Тайбың камгалалының дугайында совет хоойлу совет улустуң тайбыңга ынакшылдыының чаа херечизи, тайбыңны камгалаар политиканы моон соңгаар-даа чорударынга шиитпирлиниң херечизи болур.

Тайбың камгалалының дугайында хоойлу

Бистиң чуртувустуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органы—ССР Эвилелиниң Дээди Соведи Тайбың камгалалының дугайында Хоойлуну—эң улуг документини ханчаар-даа аажок улуг политиктиг көдүрлүүшкүн-биле болгаш чаңгыс эп-сеткил-биле бадылаан. Ол хоойлуда чугаалап турары:

«Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Соведи тайбыцны болгаш улустар аразында найыралдыг харылзааларны быжыглаар сорулгалыг советтиң тайбыңга ынакшылдыг политиказының бедик принциптерин удуртулга кылып алгаш,

бир назынның иштинде делегейниң ийи дайынын эртирген улустарның ак-сеткили болгаш шынчы-медерели чамдык күрүнелерниң агрессчи бөлүктериниң дайын пропагандазын кеземче-ялалал чок чорудуп турарынга чөпшээрежип болбас деп санап турар болгаш кем-буруулуг дайын пропагандазын хоругдаар болгаш буруудадыр талазы-биле бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенниң күзел соруун илереткен Тайбың талалакчыларының Ийи дугаар Бүгү-делегей конгрезиниң кыйгырыынга сагыш-сеткилин кадып турар.

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң доктаадыры болза:

1. Кандыг-даа хевир-биле чорудуп турза дайын пропагандазы тайбыңның херээн үреп, чаа дайынның айыылын тургузуп турар болгаш ооң ужурунда кижи төрелгетенге удур аар кем-буруу болур.

2. Дайын пропагандазының талазы-биле кем-буруулуг кижилерни судка шилчидер болгаш аар кем-херектиглер деп көрүп шиидер».

ССРЭ-ниң Дээди Соведи Тайбың камгалалының дугайында Хоойлуну хүлээп алган дугайында медээни Совет Эвилелиниң бүгү улустары болгаш бистиң чуртувустуң даштында тайбыңның херээ, демократия болгаш социализм дээш демисежип турар чүс-чүс миллион кижилер ханчаар-даа аажок улуг өөрүшкү-биле уткып хүлээп алыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бадылап үндүргени Тайбың камгалалының дугайында хоойлу болза, ам үеде хосталгага ынак улустарның Совет Эвилелиниң баштап турары тайбың лагериниң бүгү күштериниң чорудуп турар тайбың дээш маадырлыг демисели-биле шуут харылзаалыг.

АКШ-тың, Англияның, Францияның чаа дайынны күзеп турар агрессчи күштери чаа дайынны күзевейн турар болгаш тайбыңны камгалаары дээш туржуп турар боттарының улустарындан коргуп турар деп эш Сталин «Правданың» корреспондентизи-биле бесседазынга айыткан. Мынчангаш агрессчи күштер боттарының улустарын хоп-мегe-биле будаар, чаа дайынны камгалал кылдыр көргүзүп, оларны мегелээр, ынчаарга тайбыңга ынакшылдыг чурттарның политиказын агрессия кылдыр көргүзүп мегелээр дээш реаксылыг чазактарны ажыглаарын оралдажып турарлар. Бодунуң агрессчи планнарын албадаар болгаш улусту чаа дайынга тыртып киирер дээш олар боттарының улустарын мегелеп турарлар.

Американың Катышкан Штаттарының болгаш АКШ-тан хамаарылгалыг чурттарның эрге туткан бөлүктери чепсеглээшкин күштелдириишкинин мурнунда туруп турбааны-биле боттандырып, ССРЭ-ге болгаш улус демократиязының чурттарынга халдаар дээш аг-шеригни чыып турар. Америк-англи агрессорлар Кореяда бүзүрел чок авантюразын үргүлчүлеп турар. Азияга дайын интервенциязын калбартырын кыспышаан. Катышкан Нациялар Организациязында өзек күрүнелер АКШ-тың айтыышкыны-биле бодунуң кызыгаарын камгалап турар Кыдат улус республиканы «агрессор» деп чарлаар дугайында бужар бажык шиитпирни үндүрткеннер. Делегейниң дугуржуушкуннарын каржызыбиле үревишаан, АКШ-тың болгаш Англияның чазактары Барыын Германияны болгаш Японияны катап чепсеглээрин дүрген темпи-биле чорудуп турар, ол чурттарны бодунуң дайын плацдармазы болгаш дайынга солдаттар чыып бээр чурттар кылдыр хуулдуруп турар.

Дайынга канчаар-даа аажок улуг белеткел ажылчы чонга, ылаңгыя херээженнерге аар кинчи болур. Депутат К. С. Кузнецова сессияга бодунуң чугаазынга, капиталистиг чурттарда ажыл чок чорук ай бүрүде өзүп, үндүрүг улгадып, аъш-чем болгаш массалыг хореглелдиң бараанныгының өртээ улгадып турарының дугайын шыны-биле чугаалаан. Ажылчы чоннуң амыдырал байдалы улуу-биле баксырааны полицейжи өлүрүкчү чорук-биле, профэвилелдериниң эргелеринге халдаашкын-биле, тайбың талалакчыларын кадыг-дошкун истеп сүрүүшкүн-биле кады чоруп турар. Капиталистиг чурттарның миллион-миллион ажылчы чоннары империалистиг дайын кыпсыкчылары чаа ханныг дайынны белеткеп тура дайынның бүгү аар-бергелерин улус массаның мойнунга салыр деп чүвени эки билирлер.

Соңгу-атлантик блогунуң агрессчи күрүнелеринде чаа дайынның кем-буруулуг пропагандазы кончуг улуг хемчээлдиг болуп турар. Дайынның калчаараан кыпсыкчылары миллион-миллион кижилерни дайынның болгаш өлүрүкчү чоруктуң идеологиязы-биле сагыш сеткилин хоранныарын боттандырып турарлар. Агрессчи чурттарның чазак черииң бүгү аппарадын, масса чоннуң угаан бодалынга хамаарылгалыг идеологтуг чепсектерни улустар аразында көрүшпес чоруктуң хоралыг үрезин тарадырынче, кижини хөөр хөңну чок болгаш дээрбечи чорукту мактаарынче угландырып турар.

Империалистерниң чорудуп турары чаа дайынның өжээнниг пропагандазы улустарның тайбың кады ажылдажыышкынынга айыылды тургузуп турар.

Тайбың талалакчыларының Ийи дугаар Бүгү-делегей конгрези бүгү мурнакчы кижи төрелгетенниң тайбыңга күзел соруун илереткишаан, чаа дайын пропагандазы-биле демиселдиң чугулазын онза күш-биле шыйган.

«Чаа дайынның пропагандазын калбартып турар чорук улустар аразының тайбың кады ажылдажылгазынга улуг айыылды тургузуп турар болгаш кижи төрелгетенге аар кемниг херек деп санап тур бис.

Чаа дайынның пропагандазын кандыг-даа хевир-биле чорудар болза, ол дугайында кеземче харыысалгазын онааштырарын көрүп турар тайбың камгалалының хоойлузун ажылдап кылыр дугайында бүгү чурттарның чазактарын кыйгырып тур бис»—деп ол конгресс Катышкан Нациялар Организациязынга бодунуң кыйгырыынга медеглээн.

Конгресстиң кыйгырыын делегейниң бүгү чурттарында чүүлзүнүп, деткип турар. Дайын пропагандазын хоругдап турар хоойлу чогаалының чугулазы тайбыңны күзээн бүгү кижилерге билдингир.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тайбың камгалалының дугайында Хоойлуну бадылап үндүргени болза, совет улустун тайбыңга ынакшылының чаа херечизи, Совет Эвилелиниң дайынны болдурбас болгаш тайбыңны камгалаар политиказын моон соңгаар-даа чорударынга шиитпирлииниң чаа херечизи болур.

Дээрбечи империалистиг дайыннарны кыпсырынга сонуургалдыг аңгылар болгаш бөлүктер чок, бистиң чуртувуска агрессияның талалакчылары чок, дайын пропагандазы чорударынга кандыг-даа чылдагаан туруп болбас. Совет улусту Ленин — Сталинның партиязы тайбыңның херээнге болгаш улустар аразының иады ажылдажыышкынынга ханызы-биле бердинген, өске улусту бедии-биле хүндүлээр чорукка үргүлчү кижизидип турар.

Депутат П. Б. Быков бодунуң чугаазынга: «Бис совет кижилер бодувустуң сорулгавысты бистиң күрүневистиң ажыл-агыйын болгаш культуразын улам-на бедиринде деп көрүп турар бис. Бистиң бодалывыс хөмүр-дашты болгаш нефтини улам-на хөйнү казып алырынче, шойну болгаш каңны хөйнү эзилдиреринче, эки шынарлыг пөс-тааыыны хөйнү аргыырынче, машинаны хөйнү бүдүреринче, бедик дүжүттү алырынче угланган... Оон өскээр черле болуп болбас. Бистиң кижи бүрүзү бистиң партиявыстың, чазаавыстың болгаш эш Сталинның бодунуң үргүлчү сагыш салып турарын бодунуң амыдыралындан билир» — деп медеглээн.

Тайбың камгалалының дугайында совет хоойлу — бүгү делегейге кончуг улуг ужур-уткалыг документ.

Депутат А. В. Палладинниң сессияга медеглээни болза: «ССРЭ-ниң Дээди Соведи Тайбың камгалалының дугайында Хоойлуну бадылап үндүргени болза, тайбыңның херээнге чаа күүлүг деткимче болур, бүгү-делегейге тайбың дээш, база улустар аразының найыралы дээш демиселге улуг ужур-дузалыг болур, чүге дээрге, ол хоойлу хөй миллион совет улустуң күзелин болгаш негелдезин дүрүмчүткен. Ол хоойлу болза, совет улус тайбыңга күзелдиг болгаш бүгү-ле күштери-биле, агаларыбиле тайбың дээш, чаа дайын пропагандазынга удур демисежиринге беленин бүгү делегейге база катап көргүзер».

Дайынга удур шимчээшкин бүгү чурттарда быжыгып калбарып турар. Дайынның айыылын болдурбас дээш, быжыг болгаш үр үеде тайбың дээш бүгү улустар кызымак демисежип турар.

Тайбың талалакчыларының Ийи дугаар Бүгү-делегей конгрезиниң кыйгырыын өзугаар Польшаның, Чехословакияның, Болгарияның, Венгрияның, Румынияның, Албанияның, Германияның, демократтыг республиказының хоойлу чогаадылгазының эрге-чагырга органнары дайын пропагандазы дээш кадыг шыңгыы кеземчени көргүзерин баш удур көрүп турар тайбың камгалалының дугайында хоойлуларны хүлээп алгылаан.

Чепсеглээшкинни күштелдиреринге удур, Барыын Германияны болгаш Японияны катап чепсеглээринге удур улустарның күчүлүг шимчээшкини бүгү чурттарда болгаш диптерде калбарып турар. Тайбыңны манап болбас — тайбыңны чаалап алыр, тайбыңны камгалаары делегейниң бүгү улустарының херээ болур дугайында бодал чүс-чүс миллион бөдүүн кижилерниң медерелинде ханызы-биле сиңниккен.

«Бир эвес улустар тайбыңны камгалаарының херээн боттарының холунга алыр болгаш ону туюлунга чедир камгалаар болза, тайбың намгалатынган болгаш быжыглатынган турар»—деп эш Сталин чугаалаан.

Сталинчы ол кайгамчык сөстер тайбың дээш демиселчилерниң хүрээлеңинге чаа күштерни киирген болгаш америк-англи дайын кыпсыкчыларының хоралыг хара сагыштыг бодалдарын боттандырбазынга болгаш тайбыңның улуг херээн камгалаарынга оларның шиитпирлиин он катап улгатырган.

Тайбың талалакчыларының армиязының бир дугаар одуруунда тайбыңга ынак күчүлүг совет улус чоруп турар. Бодунуң улуг башкызы болгаш баштыңчызы эш Сталинның удуртулгазыбиле совет кижилер коммунистиг тургузуушкуннуң херээнге, бүгү-делегейге тайбыңны камгалаарының улуг херээнге бодунуң бүгү күжүн моон соңгаар-даа бээр.

(Март 13-те «Правданың» мурнуку үүлү).

Тайбың камгалалының дугайында ХООЙЛУ

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Соведи тайбыңны болгаш улустар аразында найыралдыг харылзааларны быжыглаар сорулгалыг советтиң тайбыңга ынакшылдыг политиказының бедик принциптерин удуртулга кылып алгаш,

бир назынның иштинде делегейниң ийи дайынын эртирген улустарның ак-сеткили болгаш шынчы-медерели чамдык күрүнелерниң агрессчи бөлүктериниң дайын пропагандазын кеземче-ялалал чок чорудуп турарынга чөпшээрежип болбас деп санап турар болгаш кем-буруулуг дайын пропагандазын хоругдаар болгаш буруудадыр талазы-биле бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенниң күзел соруун илереткен Тайбың талалакчыларының Ийи дугаар Бүгү-делегей конгрезиниң кыйгырыынга сагыш-сеткилин кадып турар.

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Совединид **доктаадыры болза**:

1. Кандыг-даа хевир-биле чорудуп турза, дайын пропагандазы тайбыңның херээн үреп, чаа дайынның айыылын тургузуп турар болгаш ооң ужурунда кижи төрелгетенге удур аар кем-буруу болур.

2. Дайын пропагандазының талазы-биле кем-буруулуг кижилерни судка шилчидер болгаш аар кем-херектиглер деп көрүп шиидер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ШВЕРНИК.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретари А. ГОРКИН.

Москва, Кремль. 1951 чылдың март 12.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ СЕССИЯЗЫ

Дайын пропагандазын хоругдаар болгаш Тайбың камгалалының дугайында хоойлуну бадылаар дугайында

Тайбың камгалалының Совет комитединиң даргазы депутат Н. С. Тихоновтуң илеткели

Эштер депутаттар! Тайбың дээш демисел-биле шуут холбашкан айтырыг—дайын пропагандазын хоругдаар болгаш тайбың камгалалының дугайында хоойлу үндүрер талазы-биле бүгү чурттарның парламентилеринге Тайбың талалакчыларының Ийи дугаар Бүгү-делегей конгрезиниң кыйгырыының дугайын Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Совединге илеткээрин Тайбың камгалалының Совет комитеди меңээ хүлээткен.

Эрткен чылдың ноябрьде Варшавага чыглып эрткен Тайбың талалакчыларының Ийи дугаар Бүгү-делегей конгрези болза, канчаар-даа аажок төөгүлүг чугула болуушкун болганы билдингир. Амгы үениң бүгү делегей айтырыгларынга, бүгү чурттарның тайбың камгалакчыларының үзел бодалдарының болгаш ол айтырыгларны шиитпирлээринге оларның аргаларының чаңгыс аайын конгресс көргүскен. Чаа дайын кыпсыкчыларынга удур тайбыңның күштериниң улам-на улуу-биле сырый катыжарынга конгресс идиг болган.

Дайын пропагандазы-биле демисел дугайында айтырыгже конгресс тускай кичээнгейни салган. Катышкан Нациялар Организациязынга конгрестиң кыйгырыының беш дугаар үүлүнде чугаалап турары:

«Чаа дайынның пропагандазы болза, улустарның тайбың кады ажылдажыышкынынга улуг айыылды тургузуп турар болгаш кижи төрелгетенге удур ең аар кем-буруулуг херектерниң бирээзи болур деп санап тур бис.

Кандыг-даа хевир-биле чаа дайынның пропагандазын чорутканы дээш кеземче харыысалгазы көргүзерин айыткан тайбың камгалалының дугайында хоойлуну бүгү чурттарның парламентилери үндүрзүн дээш оларга кыйгырыг салып тур бис».

Ындыг хоойлуну үндүрери черле маргылдаа чок чугула деп конгресс санаан. Кандыг-даа болбаазырангай күрүнеде өлүрүлгеже, албадал болгаш күжээшкинче ыйгырыг кылган дээш ялалал шиидер хоойлулар туруп турар. Эр, херээженнерни, бичии уругларны болгаш кырганнарны массалыы-биле кырарынче «Амыдыралдың барыын чүк хевири» деп боттарын мактанып турар болгаш сайзырангай күрүнелер деп ат алыксап турар күрүнелерниң солуннарының болгаш сеткүүлдериниң арыннарында, радиозунда болгаш киноларында алгыржып турар кыйгырыглар чүге харыысалга көргүстүнмейн артып хаап турарыл? Кандыг-даа күрүнеде өске кижини өлүреринче албадап турар кандыг-даа кижини чүге хоойлуларның эң-не шыңгыы хемчээ-биле ялалап шиидип турунда, а өске чурттарга халдаарынче, бүдүн улустарны кырарынче кыйгырып турар дайын кыпсыкчызы чүге кижини хөөр хөңну чок идеяларын парлалгага чугаалаар болгаш пропагандалаар бүрүн хосталганы ап турарыл?

Империалистерниң өскүдүп турары, улам-на улуг хемчээл-биле калбарган чаа дайын пропагандазы болза, ам тайбыңга улуг айыыл болу берген, ынчангаш бүгү ак-сеткилдиг болгаш тайбыңга ынакшылдыг кижилер ооң-биле демиселче көдүрлүр ужурлуг деп бүгү чурттарда миллион-миллион кижилер санап турар.

Дайын пропагандазын буруу шавар дугайында конгрестиң негелдези амгы үеде онза ужур дузалыг болган деп чугулалап санаар херек. Сөөлгү айларның болуушкуннары болза, чаа дайынны кыпсырынче кыйгырыг дыңзаанын, а дайынга херек кырында белеткел канчаар-даа аажок улуг хемчээлдиг болганын көргүзүп турар.

Элээн хөй империалистиг чурттарның чагырыкчылары болза, чепсектиг күштерни болгаш боо-чепсекти бүдүрерин дыка улгатырар программаларны чарлааннар. Катышкан Штаттарда эрткен чылдың 16-да онза байдалды чарлаан, тайбың үеде ол дээрге кандыг-даа агарыышкын чок болуушкун болур. Бо чылдың чазынынга чедир Катышкан Штатта 3,5 миллион кижилиг армияны болгаш улуг агаар флодун тургузарын белеткеп турар, курлавыр шериг корабльдерин чыскаалда киирип турар болгаш чаа корабльдерин кылып турар. Монополияларның холунда туруп турар Американың бүгү бүдүрүлге аппарады миллиард-миллиард доллар түүнүг шериг чагыгларын кылырыбиле иштелген болгаш дайын белеткелиниң сорулгаларынга улам-на чагыртып турар.

Катышкан Штаттарның чазаа чоокку ийи чылда 140 миллиард ажыг долларны дайын сорулгаларынга киирер деп дезевилээн. Ол кайгамчыктыг түң болза, гитлерлиг Германия-биле дайынның түлүк үезинде АКШ-тың дайын чарыгдалдарындан дыка ажып турар. Англияның лейбористиг чазаа чоокку үш чылдарда чепсеглээшкинге 4.700 миллион түүнүг стерлингилер фунтузун чарыгдаарын төлевилээн. Францияның шериг бюджеди чүс-чүс миллиард франк болуп турар. Ынчангаш шериг хереглели эвес чүүлдерни бүдүрүп үндүрерин кызырып, үндүрүгүнүң аар чыгын ажылчы чоннарга чүктедип, ең-не эргежок чугула бараан чүүлдериниң өртектерин улгатырып, чурттарга тудуушкунун барык соксадып, социал болгаш культур хереглелдеринге акша хөреңги бээрин дыка эвээжедип тургаш, ол бүгү шериг чарыгдалдарын улгатырып турар. Ол хирезинде ол чурттарда улус массалар көстүп көрбээн ядаралга таваржып, чурттарга черлеринге, чиик өртектиг идик болгаш өске-даа эргежок чугула бараанларга четикпейн турар.

Кореяда идегел чок авантюраны үргүлчүлээри-биле кады Ыракы Чөөнчүкте агрессияны, бир дугаар ээлчегде кыдат улуска удур агрессияны калбартырының оралдажыышкынын кылып турарлар. КНО-нуң Америкага баштаткан агрессоржу өзээ болза, агрессияны улам калбартырын чиигедир дээш Кыдат улус республиканы «агрессор» деп чарлаар дугайында бужар-бажык шиитпирни ол организацияга үндүрткен.

Делегейниң бүгү дугуржулгаларын үрээш, Барыын Германияны болгаш Японияны катап чепсеглээрин шыңгыыратхан темпи-биле чорудуп турар. Дүүн чаа-ла дайын херектээннери дээш шиитпирлиниң эртирип турган гитлержи эрги офицерлерни, эсерчилерни бо хүн карабажындан үндүрген, шериг формалыг хептерни оларга кедирген болгаш Соңгу-атлантиканың келир үедеги армиязының өзээ болур ужурлуг дайынчы катыжыышкыннарны тургузуп турар. Японияда келдириишкин пунктулары база катап ажылдап эгелээн, ынчаарга Микадонуң чаза шаптырган армиязының артынчыларын америк казармаларда хавырып киирген.

ССРЭ-ге болгаш улус демократиязының чурттарынга удур халдаашкын кылыры-биле угаан-медерел ышкынган чепсегленишкинни болгаш армияны калчаалыы-биле чыып тургузарының мындыг байдалы болуп турда, ең-не арынүүр чок чилби чоруктарны эдилээн, кижини ең-не көөр хөңну чок идеяларының нептередикчилери бүрүн хостуг болуп турар. Ол идеялар массалыг өлүрүлгеже, чаа дайыннарны зыпсырынче черлик араатанзыг кыйгы-биле делегейниң агаарын хораннап турар.

Соңгу-атлантик блогунуң чурттарында парлалга, радио, кино, уран-чечен чогаал болгаш уран-чүүлдер чаа дайын белеткелиниң эрге-ажыктарынга улам-на чагыртып турар. Катышкан Штаттарның, Англияның, Францияның болгаш өске-даа чурттарның анаа бөдүүн кижизи хүн бүрүде-ле дайын чайлаш чок, чепсегленишкинниг канчаар-даа аажок улуг чарыгдалын үндүрери чайлаш чок болган, дайзын ооң чуртунуң эжиинде чеьдип келген ышкаш бадыткалдарны болгаш оон-даа өске чүүлдер дугайында хоозун бадыткалдарны радиобиле дыңнап, солундан болгаш номнардан номчуп турар. Тайбыңга ынакшылдыг чурттарга удур ең-не калчаалыг кыжаныгларны, бүдүн улустарны кырарынче кыйгырыгларны реаксылыг солуннарның арыннарында, кинотеатрларның эхраннарында, радио дамчыдылгаларында хүн-бүрү-ле үзүктел чогу-биле үндүрүп турар. Мөн штаттан сенатор республиканчы Брюстер болза, «японнарже бомбаны октааш бистиң алганывыс ышкаш ындыг чаагай түүнелдерлиг болзун» дээш кыдаттарже атомнуг бомбаны доп-дораан октаар саналды киирип турар.

Америк конгрессчилериниң калчаалыг кыйгырыгларын оларның Барыын Европада чаңгыс үннүглери өтүүп турар. Голландияның дээди офицерлериниң эвилелиниң тускай органы болур «Онс легер» деп голланд сеткүүл бо чылдың февральде Геинсиус дээрзиниң чүүлүн парлап үндүрген. Совет Эвилелинге удур дайынны чорударын, ол дайынга атомнуг бомбаны, бактериологтуг чепсекти, тарылга шөлүн хораннаарын болгаш өске-даа чүүлдерни ажыглаарын Геинсиус кыйгырып турар.

Империалистиг чагырыкчыларының күзели-биле чорудуп турар кижи кырарының ындыг зыйгырыгларының, калтаалыг алгыларның, кыжаныглыг каргыштарның кара чалгыы капитализм чурттарының культуразын, чечен чогаалын, радиозун болгаш кинозун хораннавышаан, ол чурттарның культуразының бүгү адырларында сиңниккен. Джудит Меррилдиң «Дүмбейленген одаг» деп романы ышкаш романнарны номчуурун америк парлалга номчукчуга санал киирип турар. «Ол ном болза, АКШ-тың улуг хоорайларынга дайзынның хепертен халдап келиринге белеткениринiң кайы хире чугулазын анаа бөдүүн американчыга көргүзүп турар. Чепсеглээшкинни күштелдиреринiң эргежок чугулазын болгаш анаа бөдүүн кижилер ең-не аар берге, аас-кежик чок чоруукка белеткенир херек деп чүвени роман шынзыктырып турар, чүге дизе ол аас-кежик чок чорук чайлаш чок болур» деп байырлал-биле медээлеп турар.

Кореяда америк агрессорларның дээрбечи чоруушкуннары-биле долдунган кино чуруктарны кинотеатрларда үндүрүп турар, өлүрткен, кижилериниң мага-боттарын оваалай чыгаанын, «тиилехчилериниң» чоруп турары хып турар хоорайларның бузундуларын ол кино чуруктар корткан көрүкчүлерге көргүзүп, агрессорлар кара-ла туразы-биле аажылап болур дээрзин болгаш оларга удурланып шыдаар күш чок дээрзин боттарының бүгү хевирлери-биле көргүзүп турарлар. Ол кинолар боттарының арын нүүр чок чоруу-биле чүдек бужар болуп турар; оон-биле кады Кореяда америк шериглериниң бүгү делегейге билдингир каш дапкыр аштырышкынының соонда ол кино чуруктар чөгенчиг мактаныышкын кылдыр көстүп турар.

Сагыш сеткилиниң деңнелин оскунган сенаторлар болгаш министрлер, сатыныкчы журналистер болгаш мегечи литераторлар, солуннарның күчүлүг монополияларының ээлери дайынның болгаш өлүрүкчү чоруктуң идеологиязыбиле кижилерни төөредир кара херекти холдары-биле ынчаар үүлгедип турарлар.

Дайынның пропагандистериниң салып турар сорулгаларын эш Сталин «Правданың» корреспондентизи-биле чоокта чаагы чугаазынга мырыңай тодаргайыбиле илереткен.

Чаа дайынны күзевейн, тайбың камгалаар дээш туржуп турар боттарының улустарындан АКШ-та, Англияда болгаш Францияда агрессчи күштер, чаа дайынны күзеп турар ол бүгү миллиардчылар болгаш миллиончулар коргуп турар деп эш Сталин көргүскен. Моон ужурунда олар болза, бодунуң улустарын нүүл-биле будулдурар, оларны мегелээр дээш реаксылыг чазактарны ажыглаарын оралдажып турар болгаш чаа дайынны камгалал дайыны кылдыр, а тайбың ынакшылдыг чурттарның тайбың политиказын агрессчи политика кылдыр көргүзерин оралдажып турарлар. Олар боттарының улустарынга боттарының агрессчи планнарын таварыштырып, оларны чаа дайынче хандыдар дээш боттарының улустарын мегелээрин оралдажып турарлар.

Капиталистиг чурттарның реаксылыг чагырыкчылары дайынның чайлаш чок болурун, ону болдурбайн бардынмазын улустарга бүзүредирин оралдажып турарлар. Ынчалза-даа, ол дээрге ол чагырыкчыларның бүгү-ле чугаалап турары ышкаш хоозун меге-дир.

—Бир эвес тайбыңны камгалаарының херээн улустар боттарының холунга алыр болгаш ону туюлунга чедир камгалаар болза, тайбың камгалатынар болгаш быжыглатынар — деп бо сталинчы сөстер тайбың талалакчыларының үүрээлеңинге чаа күштерни сорук киирип, чер кырынга тайбың херээниң эчис тиилелгезинге чайгылыш чок бүзүрел-биле оларны чепсеглээн.

* * *

Дайынга удур, амыдыралды шеригзидеринге удур, улуг үндүрүглерге удур, өзүп турар улуг өртектерге болгаш чепсеглээшкинни күштелдиреринiң чайлаш чок эдеринчизи болур түренги чоруктарга удур бүгү делегейде шимчээшкин өзүп турар. Улустар бүгү ниити боо-чепсек дүжүрүүшкүнү дээш, тайбың амыдырал дээш чаа дайын авантюразынга удур туржуп турар.

Тайбың камгалалының кампаниязы чоннуң улам-на хөй калбак массаларын шыва ап турар, ажылчын аңгының, тараачыннарның, хоорайның ортумак шинээлиг кезектериниң, демократтыг интеллигенцияның янзы-бүрү шажын

(Төнчүзү 2 дугаар арында).

Дайын пропагандазын хоругдаар болгаш Тайбың камгалалының дугайында хоойлуну бадылаар дугайында

Тайбың камгалалының Совет комитединиң даргазы депутат Н. С. Тихоновтуң илеткели

Төнчүзү. Эгезин бир дугаар тарында). чүдулгелиг болгаш политик үзелдиг кижилериң иштинден тайбың дээш чаачаа демиселчилер ол кампанияже катыжып турар.

Кореяда дайынга удур, корей маргылдааны тайбың арга-биле шиитпирлээр болгаш Ыракы Чөөн-чүктө агрессияны соксадыр дээш кампания делегейниң бүгү чурттарында, ооң иштинде Катышкан Штаттарда чаңгыс-даа хүнде соксавайн турар. Удурланыышкынның шуурганындан Соңгу-атлантик армия дээрзин тургузарының планын кылып турар, ол армияның командылакчызы америк генерал Эйзенхауэрни европ хоорайларның чону Америкаже дедир чоруурун негээн бүгү ниити негелде-биле уткаанныр. Францияның, Италияның, Голландияның, Бельгияның, Норвегияның алдарлыг докерлери (порт ажылчыннары) Барыын Европаның порттарынга кээп турар америк боо-чепсектерни пароходтардан дүжүрерин хөй айларның дургузунда ойталап келгеннер. Францияның болгаш Италияның заводтарының ажылчыннары дайын херээнге ажылдаарындан ойталап турар болгаш боттарының чиңгине эргелери дээш ажыл соксадыышкыннарын чарлап турарлар.

Барыын Германияны катап чепсеглээринге удур европ улустарының күчүлүг шимчээшкини калбарып турарын бис көрүп турар-дыр бис. Делегейниң ийи дайыннарынга таваржып эрткен Францияның, Польшаның, Чехословакияның, Бельгияның, болгаш Германия-биле кожа өске-даа чурттарның массалары, база Германияның бодунуң чону Германияны катап чепсеглээриниң америк планнарынга шиитпирлиг удурланыышкынны көргүзүп турарлар. Германияның катап чепсеглээри болза, дайын кыпсыкчыларынга ажыктыг болгаш улустар аразынга тайбыңны камгалаар арганы болдурбас деп чүвени олар билир. Бо хүн кым-на тайбыңны камгалаарын чеҗип алыр деп күзей-дир, ол кижи катап чепсеглээшкинге удур, дайынның америк кыпсыкчыларынга герман улусту үгер-боога эьт болдурар дээн чорукка, удур демисежир ужурлуг.

Дайынның кем-буруулуг пропагандазын хоругдаар деп бүгү чурттарның чаактарынга Тайбың талалакчыларының Ийи дугаар Бүгү-делегей конгрезиниң Кыйгырыын бүгү делегейде миллион-миллион кижилер изин-биле деткээн.

Совет кижилер ол кыйгырыны изин-биле чүүлдүг деп көрүп турар. Дайын пропагандазының үнер хөрзүнү совет чуртта чок. Совет кижилериң бүгү амыдыралы империализм чурттарында чоннуң амыдыралындан мырыңай өске байдал-биле тургустунган. Совет кижилериң амыдыралының бүгү хевири болза, кижи өлүрер чоруктуң болгаш өске улустарга халдаар үзел бодалдарның кандыг-даа болдунар аргазын болдурбайн турар.

Агрессияның болгаш өске улустарны чаалап алырының эргежок чугулазының дугайында, өске дылдыг болгаш өске өөнүг кижиге өжээнниң дугайында өөредигин кымдан-даа дыңнавас чуртта совет кижи бичиизинден, школа сандайындан эгелээш чурттап турар. Кижини көөр хөөнү чок чорукту болгаш ханга харамдыкан дошкун чорукту нептередип турар номга совет кижи таварышпайн турар. Дээрбечилериң болгаш өлүрүк чүлериң «маадырлыг» чоруун көргүзүп турар кино чуруктарны совет кижи көрбейн турар. Агрессчи дайынче, европ азий чуттарын эжелеп чагырарыче кижини кыйгырып турар шиилерни театрларга совет кижи көрбейн турар.

Совет кижиниң амыдыралы эас-кежиктиг болгаш угаангыр. Төрээн улузунга, төрээн чуртунга бодунуң талантызын ол берип турар. Совет кижи тургузукчу тайбың ажылда, культур тургузуушкунунда, эртемде, уран-чүүлде ажылдап турар.

Өске улустарны бедин-биле хүндүлээр, бүгү нацияларның дең эргезин барымдаар болгаш оларның аразында найыралды быжыглаар угаан бодалга совет кижилерни шылгарангай большевик партия кижизидип турар. Социалистиг гуманизмниң бедик идеяларына партияның кижизиткени совет чогаалчылар болза, совет ниитилелдиң кижилериниң өвур-дүрзүлерин, Ада-чуртту Улуг дайынының Маадырларының болгаш коммунизмниң канчаар-даа аажок улуг улусчу тудугларының маадырларының овур-дүрзүлерин тургузуп турарлар. Совет чурукчулар болза, бистиң Төрээн чуртувустуң амыдыралында төөгүлүг болуушкуннарны болгаш бистиң хоорайларывыстың болгаш колхозчу көдээвистиң арнында канчаар-даа аажок улуг өскерилгелерни чуруп көргүзүп турарлар. Совет артистер болза, бодунуң улузунга бедик улуг идеялар-биле бараан болуп турар кижилерни көргүскен шиилерде ойнап турарлар. Совет кино чуруктар болза, социалистиг идеяларга шынчы болуп угаан бодалга аныяк салгакчыларны кижизидип турар. Дайын пропагандазын буруу шавар дугайында Тайбың талалакчыларының Бүгү-делегей конгрезиниң резолюциязында төгеп турары ышкаш, романнарны-даа, сценарияларны-даа, шиилерни-даа, чуруктарны-даа «шиитпирлиг кызыышкынга» таварыштырар чорукту бис кылбас бис, чүге дизе, дайынның ыдалакчылары, агрессияның пропагандистери болур уранчүүл болгаш чечен-чогаал мастерлери Совет Эвилелинде чох.

Тайбың камгалалының хоойлузун бадылап үндүрер дугайында бүгү чурттарның, парламентилеринге Тайбың талалакчыларының Ийи дугаар Бүгү-делегей конгрезиниң саналынга бис байыр чедирип турар бис. Катышкан Штаттарны, Англияны болгаш өске-даа империалистиг чурттарны дайын пропагандазының боралган чалгыы шыва алган хүннерде тайбыңның чаян салымын бүгү-ле болдунар аргалар-биле камгалаары негетинип турар деп санап турар бис. Чамдык күрүнелериң чаа дайын пропагандазы чорудуп турар бөлүктерин ялалатынмайн турар чорук-биле бис тааржып шыдавас бис, чүге дизе, чаңгыс назынның амыдыралының дургузунда ийи дайыннарның аар хоозурадылгазын олар кылганнар. Дайын пропагандазын кижи төрелгетенге удур аар кем-буруу деп совет кижилер көрбейн барып шыдавас.

Эштер депутаттар!

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Совединге көөрүбиле тайбың камгалалының дугайында мооң адаанда хоойлу төлевилелин киирерин чөпшээреп көрүңер:

ТАЙБЫҢ КАМГАЛАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ХООЙЛУ

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Соведи тайбыңны болгаш улустар аразында найыралдыг харылзааларны быжыглаар сорулгалыг советтиң тайбыңга ынакшылдыг политиказының бедик принциптерин удуртулга хылып алгаш,

бир назынның иштинде делегейниң ийи дайынын эртирген улустарның аксеткили болгаш шынчы-медерели чамдык күрүнелериң агрессчи бөлүктериниң дайын пропагандазын кеземче-ялалал чок чорудуп турарынга чөпшээрежип болбас деп санап турар болгаш кем-буруулуг дайын пропагандазын хоругдаар болгаш буруудадыр талазы-биле бүгү депшилгелиг кижи төрелгетениң күзел соруун илереткен Тайбың талалакчыларының Ийи дугаар Бүгү-делегей конгрезиниң Кыйгырыынга сагыш сеткилин кадып турар.

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Совединиң доктаадыры болза:

1. Кандыг-даа хевир-биле чорудуп турза дайын пропагандазы тайбыңның херээн үреп, чаа дайынның айыылын тургузуп турар болгаш ооң ужурунда кижи төрелгетенге удур аар кем-буруу болур.

2. Дайын пропагандазының талазы-биле кем буруулуг кижилерни судка шилчидер болгаш аар кем-херектиглер деп көрүп шиидер».

Эштер депутаттар!

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тайбың камгалалының дугайында хоойлу бадылап үндүреринге совет улус чаңгыс эпсеткил-биле байырлаар дээрзинге чигзиниг турбас. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тайбың камгалалының дугайында хоойлуну бадылап үндүрери болза, совет улустуң тайбыңга ынакшылының чаа көргүзүү, бистиң тайбың бодалдарывыстың чаа керечизи болур.

Бо хоойлуну бадылап үндүрери болза, дайынның бүгү хоралыг пропагандистеринге, кижини бүгү көөр хөөнү чоктарга, тайбыңга ынакшылдыг улустарны нүүлдеп турар империалистиг агрессорларның сатыныкчы чашпаачыларынга күштүг согуушкун болур. Тайбың камгалалының дугайында хоойлуну бадылап үндүрери болза, делегейге чаа дүүдерлип дүжүүшкүнче улустарны идип турар караңгы болгаш черлик реакцияга удур демиселде хижи төрелгетениң эң эки чедиишкиннерин камгалаар херекке, тайбың камгалалының херээнге совет күрүнениң чаа салыышкыны болур.

Ооң-биле кады бистиң чуртта эргечагырганың дээди органы—Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Соведи үүлээп ап, бадылаан тайбың камгалалының хоойлузу болза, тайбың камгалалының лагерин улам быжыглап, тайбың дээш бүгү демиселчилерге чаа күштерни бээр болгаш тайбыңның шынныг херээниң тиилээринге оларның бүүрелин күштелдирер. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Совет улус тайбыңның херээниң эчис тиилелгезинге, мурнакчы кижи төрелгетениң тиилелгезинге быжыы-биле бүүреп турар, чүге дизе, совет улус улуг башкызы, тайбыңның тугунуң бир дугаар тудукчузу эш Сталинның баштал-газы-биле коммунизмниң херелдеп турар делгеминче чоруп олурар! Диңмиттиг, байырлаашкын болган, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны. «Эш Сталин делгерезин! Ура» деп алгылар үнүп турган.

Колхозтарга шеф дузаламчызын күштелдирер

☆

Н. Я. ДЬЯКОВ,

ВКП(б) Тыва обкомунуң секретари.

☆

Тывага совет эрге-чагырганың чылдарында улус ажыл-агыйында болгаш ажылчы чоннарның амыдыралында улуг өскерлиишкиннер болган.

Бистиң партияның Төп Комитеди, Совет чазак болгаш эш Сталин боду аныяк совет областе болгаш ажылчы чоннарже аданың сагыш салыышкынын болгаш кичээнгейин салып келген болгаш салып турар. Партия болгаш чазак областың улус ажыл-агыйы дагже дүрген хөгжүзүн дээш, ажылчы чоннуң национал хевирлиг, социалистиг уткашынарлыг культуразы бодунуң эң-не бедик чечектелиишкинин чеҗип алзын дээш, ажылчы чоннарның материалдыг амыдыралы бай-шыдамык, янзы-бүрү талалыг болзун дээш бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерни кылып турар.

Улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинде өскерилгелер онза көскү болуп турар. Ленин—Сталинның партиязының ажытканы культурлуг болгаш бай-шыдамык амыдыралды чаалап алырынга карачаңгыс оруктуң шынныынга, улуг коллективтиг ажыл-агыйның артык күштүг үүлдеринге бүзүрээш, ажылчы араттар колхозтарже бодунуң шимчээшкинин күштелдиргеннер. Ам күш-ажылчы арат ажыл-агыйларның 62 хуузу колхозтарда катышкан. Областа коллективизацияга быжыг материалдыг суур тургустунган. 11 МТС-тер, 1 ММС тургустунган, оларда трактор парказы үүгле 1950 чылда безин барык-ла ийи катап улгаткан. Областың МТС-тери колхозтарны хандырарынга четчир санныг көдээ ажыл-агый техникалыг болуп турар. Ынчангаш хуу ажыл-агыйлыг араттарның ортузунга тайылбыр ажылдарын күштелдирери, оларны колхозтарже хаара тудары, бистиң колхозтарывыска өзүлүг корум-чурумну тургузары чугула. Үүге дээрге, коллективизация талазы-биле улам ыңайгы чедиишкинниг ажылдан, колхоз шимчээшкинин быжыглаарындан, ниитиниң ажыл-агыйының өзүлдезинден, ооң орулгалыындан, колхозчуларның материалдыг хандырылгазының деңнели, колхозчу көдээниң ажыл-ишчилерин коммунистиг өзү-биле кижизидери болгаш политиктиг ажылдың күштелиишкини хамааржыр.

Шаандакы амыдыралдың аажы-чаңчылдарын, ажылчы араттарның амыдырал чурталгазын үндезини-биле өскертири-биле холбашкан ол сорулгаларга үндезилээш, социализмниң суурунга, коллективтиг ажыл-агыйның суурунга амыдырал чурталганы организастаарыга, ажылчы чоннарны коммунистиг өзүга, ниитиниң ажыл-агыйының болгаш күрүнениң эрге-ажыктарын камгалаар өзүга кижизидерин күштелдиреринге сууржулганың айтырыы, холхозчу араттарны өглерден бажыңнарже шилчидери төп черни эжелеп турар.

Тывага арат ажыл-агыйларны коллективизастаары болгаш оларны сууржун амыдыралче шилчидери — чаңгыс аай бүдүн үүве, коллективтиг ажыл-агыйларны болгаш социалистиг үндезинге ажылчы чоннарның чаа, чырык амыдыралын организастаар талазы-биле чаңгыс аай чардынмас чорудулга болуп турар. Мынчангаш коллективизациядан сууржулганы чарары онза айыылдыг. Бир эвес коллективизация араттарны сууржулгаже шилчидериниң шапкын темпилери-биле үдеттирбес болза, коллективизацияга чедиишкиннер чеҗип алдынмас. Сууржудулга чок коллективизация болза, коллективизапияга ойнаашкын эвес, хоозун шуугаазын, коллективизация дугайында Ленин — Сталинның өөредии-биле ниити ужур дуза чок үүве болур.

Колхозтарга чурталга бажыңнарының болгаш бүдүрүлге объектилериниң тудугларын күштелдирер, колхозчу араттарны өглерден бажыңнарже шилчидер талазы-биле чамдык үүлдер области кылдынган. Үүгле 1949—1950 чылдарның дургузунда областың колхозтарында 2306 чурталга бажыңнары, 62 школалар, 19 электри станциялары болгаш 300 ажыг бүдүрүлге объектилери тутунган. 2286 колхозчу өг-бүлелерни өглерден бажыңнарже шилчиткен. Куруг тургулаан черлерде электри станциялар-лыг, школаларлыг колхозчу суурлар тургустунган.

Күрүнениң дузаламчызы-биле сууржулгаже шилчээн колхозчулар артельдиң ажыл-агыйында эки ажылдап, хөй күш-хүннерин ажылдап, мал ажылынга сагыш човангыр аппарганнар. Сөөлгү үш чылдың дургузунда колхозтар тараанын, эьттиң болгаш дүктүң талазы-биле областың партия организацияларының чорудуп турар хемчеглери ыракта четпес дээрзин чугаалаза чогуур. Партия обкому болгаш партияның район комитеттери тудугларны күштелдиреринче, бүгүле иштики курлавырларны мобилизастаарынче, күрүнеден үндүрүп берген чээлилерни болгаш дедир эгитинмес чээлилерни бүрүн ажыглаарынче партияның бүгү организацияларын болгаш областың ажылчы чоннарын көдүрүп шыдаваан. Ол чылдагаан-биле колхозчуларга бажыңнар тударынга 1950 чылда көрдүнген 210 муң рубльдиң дедир эгитинмес чээлизи база 305 муң рубльдиң узун хуузаалыг чээлизи областың районнарынга ажыглатынмаан, ооң иштинде Кызыл районда 16 муң рубль. Ол ышкаш электри станциялар тудуунга үндүрүп берген улуг түүнүг хөреңгилер чедир ажыглатынмаан (ооң иштинде Кызыл район 29 муң рубль). Бүгү колхозтарда доктаамал тудуг бригадаларының чогундан, бригадаларда партийжи кезектерниң эвээжинден дыка хөй партия организациялары тудугуң херээнге кичээнгей чок болуп турарындан, сууржулганың айтырыын чедир үнелевес чорукту болдурганындан, сууржудулга Тываны чаартырының талазы-биле колсорулга деп санавайн, ону аная кампания кылдыр көргенинден 1950 чылда тудуг талазы-биле план күүсетинмээн.

1950 чылдың планын өзугаар тудар ужурлуг 1999 чурталга бажыңнарындан 1241 бажыңнар, культура-амыдыралдың 202 тудугларындан 104 тудуглар, бүдүрүлгениң 69 тудугларындан 79 тудуглар, 382 мал кажааларындан 131 тутунган. Тудуг ажылы Кызыл районга онза багай күүсетинген. Чурталганың 310 бажыңнарындан 169, культура-амыдыралдың 44 тудугларындан 14, база 46 мал кажааларындан 6-ла кажаа тутунган. Тудуг талазы-биле хожудап турар ийи дугаар район Каа-Хем болуп турар. Дыка хөй бажыңнарны төлевилел чокка, крышалар, шалалар чокка туткан, ажылдың шынары куду болгаш оон-даа өске.

Тудуг планын күүсетпээнинин түүнелинде дыка хөй холхозчулар соокту болгаш амыдыралдың бүгү-ле таарымча чок үүлдерин шыдажып өглерде чурттап турарлар. Өглерде амыдырал болза, кижилериң культурлуг өзүлдезин саададып, улустуң янзы-бүрү талалыг негелдезиниң хөгжүлдезин саададып, өг бүлеге арыг-шевер эвес байдалды тургузуп, ие херээженнериң болгаш бичии ургларның кадыында хора чедирип, колхозка күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге шаптык кадып, аная дузалап турар. Өг болза, эргиниң аар-берге салгавыры деп өгчётту бис шуптувус бодувуска бээр ужурлуг бис. Совет кижи чырык, чылыг болгаш таарышкан бажыңга чурттаар ужурлуг. Ол дугайында бүгү аргалар бисте бар. Ынчаарга ону хандырарда бажыңнарны, школаларны, культура-чырыдыышкынчыг бажыңнарын, столоваяларны, чунар бажыңнарны, мал кажааларын туңар ужурлуг.

Партияның область комитеди болгаш облкүүком 1951 чылда колхозтарга тудуглар планын бадылаан. Ол планны күүседири 1949—1950 чылдарда колхозтарга кирген 1540 колхозчу өг-бүлелерни бажыңнарже көжүрер арганы бээр. 1952 чылда бүгү холхозчуларны өглерден бажыңнарже шилчидерин доозары чугула деп санап турар бис.

Ол талазы-биле 1951 чылда шыңгыы ажылдаар ужурлуг бис

Тодаргайлаарга колхозтарга доктаамал тудуг бригадаларын тургузар, бригадаларның составынче коммунистерниң болгаш комсомолчуларның 30—40 хуузун киирер, кыштың дургузунда тудуг ыяжын белеткээр болгаш сөөртүр, тудугжуларның ортузунга социалистиг чарышты организастаар болгаш политиктиг ажылды үргүлчү чорудар, тудугжу каадырларны (курстарга, МТС-терге, совхозтарга, хоорайга) белеткээр, тудугнуң шынарын харагалзаар, үүгле төлевилел, чиңгине план өзугаар тудар, туйбу заводтары, чазаныр мастерскаяларны калбартыр, тудугжуларны өске ажылдарже чартыктырбас, тудугжуларның күш-ажылын болгаш ажыл төлевирин, күш-ажылдың үчёдун чөп организастаар, тудужуларны сонуургаар херек.

Колхозтарны улгатыр катыштырганы-биле болгаш колхозтарның тудугларын эрги коъданнардан чаа коъданнарже көжүрери биле холбаштыр 1951 чылда тудуг ажылдарының хемчээли элээн улгадыр.

Ол сорулгаларга үндезилээш областың партия организациялары 1951 чылды — күш-ажылчы арат массаларның коллективизастаашкынын доозарының, кулак-феодал идегеттерни кызыып кызыгаарлаарының, олар-биле демиселди дыңзыдарының чылы; көдээ ажыл-агыйга социалистиг секторнуң күүчүлүг өзүлдезиниң болгаш экономикага ооң колдаашкынының чылы; тудуг ажылдарын 1952 чылда доозар, колхозтарга тудугларның бедик темпилериниң чылы; тарылга шөлдерин калбартырының, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн улгатырарының, ниитиниң мал ажылын өстүрериниң болгаш ооң продуктулуун бедидериниң, колхозтарга большевикчи корум-чурумну тургузарының, көдээ ажыл-агый артелиниң Уставының хажыдыышкыннарын узуткаарының, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыдарының, үчёт болгаш отчётту чурумчударының, күш-ажылды шын организастаарының, хову ажылынга болгаш мал ажылынга культураны бедидериниң, эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге нептередириниң, суттарылганы чорударының, суттарылганың чаа системазынче шилчириниң, сиген аралаштыр тарыыр тарылга ээлчештирилгелерин нептередириниң, чурттуң удобрениелерин ажыглаарының, мал ажылынга быжыг чем суурну тургузарының, колхозчуларны өөредириниң, колхозтарның удуртур каадырларын кижизидериниң чылы; МТС-териң болгаш совхозтарның ажылын шиитпирлии-биле экижидериниң, көдээ ажыл-агый техниказын бүрүн ажыглаарының чылы; үлетпүрнүң, транспорттуң вдырларынга күрүне планнарын болгаш онаалгаларын долдур болгаш ажыр күүседириниң чылы болдурар ужурлуг.

Областың көдээ ажыл-агыйының күүчүлүг көдүрлүүшкүнүнүң талазы-биле 1951 чылда бисте улуг аргалар бар болуп турар.

МТС-терде болгаш совхозтарда көдээ ажыл-агый техниказы ийи катап улгаткан, чайгы болгаш күскү чер аңдарыл газын хөйну белеткээн, арбын үрезиннер бар, механизаторжу каадырлар эки белеткетинген, областа улгатырган 25 колхозтар тургустунган, оларже дуржулгалыг удуртукчу каадырларны чоруткан. Ол колхозтар болза, өске колхозтарның ажылынга үлегер чижек болур ужурлуг.

Ынчаарга бар туруп турар аргалар өзүлүг боттаныр кылдыр часкы тарылга белеткелинде улуг четпестерни доп-дораан узуткаары, ылаңгыя техниканың септелгезин дүргедедир, хову болгаш трактор бригадаларын четчелээри, колхозтар, МТС-тер болгаш совхозтар талазы-биле 1951 чылда көдээ ажыл-агый ажылдарының планаашкынын доозары, часкы тарылгага күштерни шын тургузары, социалистиг чарышты организастаары, колхозчуларның агро-зоотехниктиг өөредилгезин күштелдирери болгаш кышкы агротехниктиг хемчеглерни күүседири чугула.

Областың партия организациязы ажылчы чоннар-биле политиктиг ажылды шиитпирлиг күштелдирер, күш-ажылга харылзаа байдалдың талазы-биле ажылчы чоннарның коммунистиг өзүга кижизидер, колхозтарны, МТС-терни болгаш совхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаары дээш партия эге организацияларының харылсалгазын бедидер болза, 1951 чылда областың көдээ ажыл-агыйының улам ыңайгы көдүрлүүшкүнүнүң талазы-биле сорулгаларын күүседип шыдаар.

* * *

Областың болгаш Кызыл районнуң көдээ ажыл-агыйын улам ыңай көдүрериниң болгаш чаартырының херээнге хоорайның партия организациязы, үлетпүр бүдүрүлгелери болгаш албан черлери улуг рольдуг болуп турар. Ленин болгаш эш Сталин пролетариат диктатураның үезинде, совет тургузуунуң условиезинде чугула айтырыгларның бирээзин—хоорай биле көдээниң аразында харылзаа байдалдың айтырыын, хоорай биле көдээниң аразында удурланышкак чоруктуң айтырыын генийлии-биле шиитпирлээн. Бистиң чурттуң ажылчы чоннары большевик партияның удуртулгазы-биле хоорай биле көдээниң аразында удурланышкак чорукту ажып тиилээриниң төөгүлүг улуг сорулгаларын шиитпирлеп турар.

Бистиң чуртта хоорай биле көдээниң аразында удурланышкак чорук үндезини-биле үзүлген. Хоорайда болгаш көдээде бүдүрүлгениң карачаңгыс социалистиг аргазы тургустунган. Культураның деңнели дыка өскен. Дыда хөй көдээлер хоорайлардан ылгал чок болуп турар. Социалистиг хоорай көдээниң ажыл-агый болгаш культуразының көдүрлүүшкүнүнге дузалап турар.

Бистиң аныяк облазывыста ол ажыл база-ла шапкын чоруп турар. Ындыг болза-даа, бистиң ажылывыста улуг четпестерниң хараазы-биле бистиң областа хоорай болгаш көдээниң аразында удурланышкак чорук өске крайларга болгаш областарга дөмейлээрге канчаардаа аажок улуг хемчээлдиг болуп турарын чугаалаар херек.

Социалистиг чаартылганың темпилерин күштелдирер талазы-биле районнарда партия болгаш совет органнарының ажылдарын экижидери-биле чергелештир хоорай, хоорайның партия организациязы, үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң коллективтери көдээге дузаламчы көргүзер талазы-биле бодунуң киржилгезин бедидери ынчангаш чугула. Көдээ болза, ол дузаламчыларны негеп турар, хоорай ол дузаламчыларны көргүзер хүлээлгелиг. Ол дузаламчыларның бир хевири болза, шеф дузаламчы болур.

Хоорайның партия организациязы, үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң дыка хөй коллективтери эрткен чылын көдээге улуг дузаламчыны көргүскен. Хоорайның күжү-биле Кызыл районнуң колхозтарынга 1500 кубометр ыяшты сөөрткен, часкы тарылганың болгаш дүжүт ажаап алыышкынының үелеринде колхозтарга 6.600 кижи хүннерин ажылдаан. Культура-чырыдыышкынның улуг ажылдары—лекциялар, илеткелдер номчулгалары, боттывынгыр уран-чүүлдер көргүзүглери, пропаганда ажылдары чорутунган. Чамдык коллективтер шефтелге ажылын эң-не ак-сеткилдиг боттандырган. Чижээ, УМГБ («Черби» колхозка), облпотребсоюз («Дөрт дугаар беш чыл» колхозка), ол ышкаш УМВД, автотранспорт конторазы. Ооң-биле чергелештир хоорайның организацияларының хөй кезии көдээге багай дузалаан, ылаңгыя көдээ ажыл-агыйының область эргелели, «Тыва алдын» трестизи («Бай-Булун колхозка чүгле 15 соңга ыяжы кылып берген), көдээ ажыл-агыйның хандырылга чери, ыяш заводу («ТАРН 12 дугаар улуг хурал» колхозка).

Хоорайның көдээге шефтелгези өзүлүг калбарыышкынны албаан. Ол болза партия обкомундан болгаш хооркомундан шефтелгени чедир үнелевээни-биле, үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң талазындан шефтелгени чедир үнелевээни-биле тайылбырлатыыр.

Ынчангаш шефтелге чаңгыс талалыг характерлиг болуп турганы таварылга эвес. Чамдык коллективтер колхозтарга чүгле материалдыг дузаламчы көргүзүп турган. Шефтелге сезоннуг характерлиг болуп, чүгле часкы тарылга болгаш дүжүт ажаап алыышкынының үезинде көргүстүүп турган. Чамдык ажылдакчылар колхозтарже кыска хуусаада үнери биле кызыгаарлатынып, колхозтарга өзүлүг дуза көргүспейн турган болгаш авторота, «Тыва тудуг» трестизи ышкаш черлериниң чамдык удуртукчулары шефтелгени аар дөңгү кылдыр көрүп турганнар.

Шефтелге—улуг чугула херек. Ол болза, колхозтарга чүгле материалдыг дузаламчы көргүзер эвес, харын колхозка организас талазы-биле дузалаар сорулгалыг. Ол болза, артельдиң ажыл-агыйынга бүгү колхозчуларның ак-сеткилдиг киржилгезин хандырар болгаш колхозчуларның медерелин бедик көдүрер төлээде удуртур каадырларны быжыглаар, күштерни шын тургузар күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, масса-политиктиг ажылды экижидер талазы-биле колхозтарга дузалаары болур.

Колхозтарга шефтелгени коллективтер бүдүн чылдың дургузунда боттандырар ужурлуг. Шефтеп турар коллективтер бодунуң тодаргай хүлээлгелери-биле харыысалгалыг удуртукчуларны, тускай эртемниглерни колхозче чорудар, артелдиң ажыл-агыйын быжыглаар, ону мурнакчы болдурар хүлээлгелиг. Шефтеп турар организациялар шефтелге талазы-биле алган хүлээлгези дээш харыысалганы хүлээрин, ынчаарга күүседикчи эштер бодунуң ажылының дугайында партия организациязының болгаш коллективтиң мурнунга шуут харыылаарын чеҗип алыр херек.

Колхозтар ам бүдүрүлге-саң-хөө планнарын чогаадыр, бригадаларны быжыглаар, бүдүрер ажылдарның нормаларын эде көөр, мал ажылынга, хову ажылынга болгаш тудуг ажылдарының улуг планы биле холбаштыр тудуг бригадаларынга күш-ажылды шын организастаар талазы-биле дузаламчыны онза пегеп турар.

Часкы тарылга чоокшулап келген, колхозтар часкы тарылгага белеткелди дүрген доозарынга, социалистиг чарышты калбартырынга, колхозчулар биле политиктиг болгаш культур-чырыдыышкын ажылдарын күштелдиреринге, колхозтарның партия эге организацияларының ажыл-чорудулгазын диргизериге өзүлүг дузаламчы көргүзер дугайында боданыр херек.

Көдээге дузаламчы көргүзер талазы-биле хоорай улуг аргалыг болуп турар. Хоорай болза, культура талазы-биле күштерлиг, партийжи ажылдаачыларлыг. Бижик билбес болгаш бижикти биче билир чорукту узуткаарынга, көдээге ажылдар бедик билиглиг каадырларны (дарганнарны, бызаңчыларны, чазаныкчыларны) өөредиринге, ыяш сөөртүүнге, үлетпүр бүдүрүлгелериниң мастерскаяларынга колхозтарның чагыларын күүседиринге хоорай бүгү талалыг дузалаар ужурлуг.

Чүгле хоорай болгаш хоорайның партия организациязы эвес, харын бүгү районнар, бүгү районнарның партия организациялары район организацияларының күжү биле колхозтарга шеф дузаламчызын көргүзүп болур улуг аргалары бар. Бистиң колхозтарывыс аныяк, колхозтарда каадырлар артельдиң ажыл-агыйын удуртурунга бүгү айтырыгларны шын шиитпирлээринге ам-даа өөренмээннер. Олар дузаламчыны негеп турарлар. Ол дузаламчыны шеф ажылы көргүзер ужурлуг.

Кызыл хоорайның партия организациялары болгаш үлетпүр бүдүрүлге база албан черлериниң коллективтери хоорайны долгандыр туруп турар Кызыл районнуң колхозтарынга шефтелгениң аргазы-биле дузалап, онза ажылдаар ужурлуг:

а) арат ажыл-агыйларны коллективизастар болгаш сууржудулганы доозар;

б) колхозтарга корум-чурумну тургузар;

в) часкы тарылганы эки эртирер болгаш бедик дүжүттү алыр;

г) мал ажылын хөгжүдериниң планын чедиишкинниг күүседир;

д) районну бедик культуралыг болгаш орулгалыг, мурнакчы район кылдыр хуулдурар. Амдыызында Кызыл район—хожудап турар районнарның бирээзи болур. Районнуң колхозтарынга шеф чорудар талазы-биле ВКП(б) хооркому хемчеглерни төлевилээн.

Хоорайның партия организацияларының үлегери-биле бүгү районнарның партия организациялары колхозтарга шефтелге чорударының херээн шыңгыы удуртуру чугула. Колхозка шефтевайн турар чаңгыс-даа организация районга турбас ужурлуг.

1951 чылда бистиң мурнувуста улуг сорулгалар тургустунган. Ол сорулгаларны күүседир ужурлуг бис, аная эргежок чугула бүгү үүлдер бисте бар. Тываның дугайында партияның болгаш чазактың дузаламчызы, эш Сталинның бодунуң сагыш салыышкыны кызыгаар чок. Ол сагыш салыышкынынга харыы кылдыр бистиң улуг Төрээн чуртувустуң чаагай чоруунга ак-сеткилдиг күш-ажыл-биле, областың ажылагыйының болгаш культуразының хөгжүлдезиниң фронтузунга тодаргай херектер-биле харыылаар, партияның болгаш эш Сталинның идегелин күүседир ужурлуг бис.

Чаа ниитилелдиң эгези

(Париж Коммуназының 80 чыл болганынга)

Сезен чыл мурнунда—1871 чылдың март 18-те — Парижтиң ажылчыннары төөгүде бир-ле дугаар әрге-чагырганы бодунуң холунга алган. Эш Сталинның айытканы болза, Париж Коммуназы «...төөгүнү капитализмге удур эргилдирер дәән пролетариаттың бир дугаар, алдарлыг, маадырлыг, ынчалза-даа чедиишкин чок оралдажыышкыны болур» (И. В. Сталин. Чогаалдар, том 10, арын 239).

Париж Коммуназы чүгле 72 хонуктуң дургузында туруп келген. Ынчалза-даа Парижтиң ажылчыннарының ханы-биле чаалап алган дуржулгазы бүгү делегейниң пролетариадының революстуг демиселинин хөгжүлдезинге улуг рольдиг болган. Париж Коммуназының дуржулгазын теория талазы-биле түңнеп көргаш, марксизмге колчүүл—пролетариаттың диктатуразының дугайында өөредиг-ге Маркс чаа, дыка улуг базымны кылган Пролетариаттың диктатуразының ең-не эки хевири болза, парламентилиг демократтыг республика әвес, харын Париж Коммуназы ышкаш политиктиг организация болур дугайында түңелди Маркс үндүрген. «Францияга хамааты дайыны» деп ажылынга чогаадып кылганы Маркстың ол түңнели оон ыңай хөгжүлдени албаан болгаш ону II Интернационалдың «теоретиктери» хөөржүдүп турган. Орустуң ийи революциязының дуржулгаларынга даянгаш, марксизмниң теориязынга үндезиләәш Ленин совет эрге-чагырга пролетар диктатуразының политиктиг хевири болурун ажыткан.

Париж Коммуназы капитализмге баштайгы согуушкунну берген. Октябрьпиң социалистиг Улуг революциязы дарлакчы аңгыны дүжүргеш, пролетар диктатуразын тургускаш, капитализм чурттарынга пролетар революцияларының үезин, колониалдыг болгаш хамаарылгалыг чурттарга хосталгалыг шимчәәшкининиң үезин ажыткаш, делегейниң революстуг шимчәәшкининиң күүлүг суурун салгаш, капитализмниң үези буступ дүжүрерин көргүскен.

Россия болза, капитализмниң илчирбезин үзе шапкан баштайгы чурт болган. Делегейниң ийи дугаар дайынының соонда империализмниң илчирбезининиң әләән звенолары хоорлуп дүшкен. Социалистиг ниитилелди төөгүдә бир-ле дугаар тудуп тургускан ССРЭ-ниң соонда социалистиг тургузуушкуннуң оруунга улус демократиязының чурттары кирген. Империализмни болгаш гоминданчы бөлүктү дедир әәлбес кылдыр тииләән улуг кыдат улус маадырлыг тиилелгени чеьдип алган. Делегейниң 800 миллион кижилери — чер бөмбүрзәәпиң чурттакчы чонунуң үштүң бир кезиин черлик араатан империализмниң аспаандан хостаан.

Бүгү-делегейниң ажылчын аңгызы утундурбас хүн болур марттың 18 хүнүн утпас. Капитализмни штурмнаарынче бир-ле дугаар көдүрлүп үнген пролетар демиселчилерниң баштайгы отряды—Парижтиң коммуналарының тураскаалын кезәәде сагыырлар.

XIX үүс чылдың 60 чылдарының төнчүзүнде Франция аңгы чөрүлдәәлери ең-не чидигленген турган. Ийи дугаар империя—Луи Бонапарттың империязы мөлчүүчүлерге, кончаачыларга, банкирлерге, сан-хөө хааннарынга дываажаң ораны болуп турган. Чоннуң хөй кезии аштап түреп турда баяттар канчаар-даа аажок каас коя чурттап турганы аңаа кончуг көску турган.

1870 чылдың июль 19-та әгеләән Франция-биле Пруссияның (амгы Германияның) аразында әгеләән дайын Ийи дугаар империяның байдалын улам-на баксыраткан. Луи Бонапарттың, оон генералдарының мурнунда аазап турган тиилелгелериниң орнунга Франция ол дайынга улуг аштырыышкыннарга таварышкан. 1870 чылдың сентябрь 2-де Седан чанынга Францияның шерии императору-биле кады пруссактарга дүжүп берген. Француз шеригниң ол бужар баык дүжүп бериишкини улустуң хорадаан сеткилин хайындырып үндүрген.

Улус массаның базыышкыны-биле сентябрь 4-те Франция республиканы чарлаан. Ажылчын аңгының организас чок болганындан әге-чагырга Буржуазияның холунга кирген. Буржуазияның тургусканы «национал камгалалының чазаа» Пруссияның шаап-халдап турган шериинге удурланыышкын организастаарының орнунга бодунуң улузунга, бир дугаар әәлчегде ажылчын аңгыга удур өскерликчи дайын планы кылып туруп берген.

Национал гвардияга кирер арганы алган Париж ажылчыннарын дайын чепсегләән. Маркстың чугаалааны болза: «Парижти чепсегләәри революцияны чепсегләәни ол» (К. Маркс, Ф. Энгельс Чыынды чогаалдар, том 1, арын 458).

Революсчу пролетариаттан корткан француз буржуазия бодунуң аңгы талазы-биле әрге-ажыын бодааш национал-дың әрге-ажыын садыпканнар. «Национал камгалалының чазаа» чогум херек кырында национал өскерлиишкининиң чазаа болу берген. Ол чазак Пруссия-биле тайбың кереәзин чарар, республикага, оон баганазы Парижке удур дайын чорудар дәәш Бисмарк-биле чажыт чугаалажыышкын кыла берген. Ыядынчыг баык кереәниң баштайгы үүлдериниге ат салган соонда Тьерниң улуска удур чазаа Парижтиң ажылчыннарының боочепсәән хураап алырын оралдашкан. Аңаа харыы кылдыр улус тура-халыышкын кылган. Чазак хорткаш Версальче дезип чорупкан. Парижка әргечагырга улустуң холунга кирген.

Ажылчыннар бодунуң организациязын быжыглаарынга, пролетар партияны тургузарынга ажыглаза чугула республиканың оларга берип болур хосталгаларын ажыглаарын оларга Маркс сүмеләән...

Марттың 18-теги алдарлыг революцияның дугайы Лондонга дыңналы бәәрге Маркс «дәәрни штурмнаарынга белен» маадырлыг коммунарларга өөрүшкүлүү-биле байыр чедирген. «Ажылчын аңгы делегей төөгүзүн маадырлыг, кызымакай, инициативтиг кылып турарын ол үүүден-даа бедик көрүп турган»—деп Ленин бижээн.

Коммунаның бастырганының чылдагааны болза, болуп турар болуушкуннарны массага тайылбырлап бөәр, үүвени баш удур бурунгаар көрүп билир, удуртуп билир чаңгыс эптиг пролетар партиязы чогунда болган. 1871 чылдың апрель 12-де бодунуң Кугельманга чагаазынга Маркс Парижтиң ажылчыннарының ийи улуг частырыын илереткен: 1) дайзын дүүрәән турда, бодунуң күштерин мөөңнеп алгалак турда, Версальче доп-дораан кирер ужурлуг турган; 2) Коммунага әрге-чагырганы шилчидип бөәр дәәш Национал гвардияның Төп комитеди бодунуң әрге хүләәлгезин кончуг әрте дүжүп берген.

Маркс Лондонга тура Коммунага сүме кадып, шүгүмчүлеп дузалаар деп оралдашкан. Ынчалза-даа оон сүмелери, айтыышкыннары долгандыр бүзәәледипкен Парижка өй-шаанда четпейн турган. Коммунаны Маркстың удуртурун Коммуналы удуртуп турган боттарының бише буржуазтыг, сектантылыг сагыш бодалынган чарлып шыдаваан прудонистер, бланкистер боттарының ол үзел болалынга удурланышкак шиитпирни озалдап чорудуп турганы-биле бергедедип турган.

Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының тииләәнинің бир кол чылдагааны болза, ажылчын аңгыны өзулуг революсчу, политиктиг тулчуушкуннарга дадыкан, чаңгыс эптиг большевиктер партиязы баштап турганында болур.

«Революцияның удуртулгазын кайзын-даа коммунистиг партия деп адап болбас ийи партия үлежип турганы 1871 чылдагы Францияның революциязындан Октябрь революциязы оон-биле ылгалыр» — деп эш Сталин бижээн.

Коммунаның массазының революсчу инициативазының, маадырлыының ачызы-биле бодунуң туруп келгениниң кыска хуусаазының иштинде Коммунаның мурнунга төөгүнүң тургусканы чамдык сорулгаларны шиитпирлеп шыдаан.

Парижтиң коммунарларының улуг төөгүлүг алдары болза, олар ең-не баштай чаа хевириниң күрүнези — пролетарының күрүнезин тургузарын оралдашканнар. Оон мурнундагы революциялар чүгле күштерни тергиидекчи аңгыларның аразынга солуштурар, дарлалдың бир хевирин өске хевир-биле солуур чорукка эккеп турган. Мынчангаш, оон мурнунда болуп тургулаан революцияларның чаңгызы-даа эрги күрүне машиназын үревәән. Париж Коммуназы оон өске байдалдыг болган. Аңгы дайзыннарының канчаар-даа аажок удурланыышкынын, чазак чериниң дүжүметтериниң хоралакчы чоруу коммунарларны әргечагырганың чаа аппарадын тургузарынче албадаан. Бюрократтыг, дүжүметсиг өзу-чурумну чок кылган. Бодунуң ажылын Коммуна соңгулдалыг болур чоруктуң, харыысалгалыг болгаш әрге чагырга тутканнарны солуп болурунуң принципинге үндезиләән. Әрге-чагырганы хоойлу чогаадылгазының болгаш күүселдениң органы кылдыр чарып турганын Коммуна чок кылып узуткаан. Хоойлуну кылгаш, ону боду амыдырал кырынга боттандырып турган.

Коммуна полицияны узуткаан болгаш үргүлчүнүң шериин дүжүргеш, ону бүгү улусту чепсегләәри-биле солаан.

Пролетариатты эконом талазы-биле хостаар херекке, капитализмни узуткаар талазы-биле Коммуна чаа хевириниң күрүнезин тургусканынга дөмейләәргеәвәәш ажыл чоруткан. Социал-экономика талазы-биле Коммунаның әләән чугула хемчээ болза, әәлери каггаш Парижтан дезе берген мастерскааларны ажылчыннарның холунга шилчидип бөәр дугайында хоойлу болур. Коммунаның улут частырыы болза, Францияның күрүне банкыының дугайында оон политиказы болган. Банкы Коммунаның холунга кирзе-даа, Коммуна ону национализаставаан, Версальдың чааа контрреволюстуг сорулгага оон акшаны әндере ап турган.

Коммунаның салымынга ол тараачын масса-биле харылзааны тургузуп, революстуг Парижти хамгалаарынга, оларны контрреволюстуг чазакка удур хөдүрүп шыдаваны шиитпирлиг ужур-утка лыг болган. Ол үүлдер Париж Коммуназының өлүрүнге идигни берген.

Эш Сталинның айытканы болза. «1848 чылдың болгаш 1871 чылдың революцияларының бастырган чоруу колдуунда-ла тараачыннар буржуазияның талазындан болганында болгаш Октябрь революциязының тииләән чылдагааны болза, ол буржуазиядан оон тараачын курлавырын былаап ап шыдаан, ол курлавырны пролетариаттың талазынче чаалап ап шыдаан болгаш ол революцияга пролетариат хорайның болгаш көдәәниң күш-ажылчы миллионмиллион кижилериниң карачаныс удуртур күжү болган» (И. В. Сталин. Чогаалдар, том 6, арын 363).

Коммунаның база бир улуг частырыы дайзынны чымчактай көөрү болган. Версаль чазааның Парижче массалыы-биле чорудуп турганы шпионнарга, үрегдекчилерге удур Коммуна демиселди калбартпаан. Серемчилел чок, дайзыннарга кәәргечел чоруктуң үнези он-он муң кижилерниң амы-тыны болган.

Коммунаның иштинге чаңгыс эп чок чорук аңгы дайзыны-биле демиселге шаптык болуп турган. Коммунаның байдалы бергедәән тудум-на пролетарның чаңгыс эптиг партиязы чогу биле оон иштинде бөлүктерниң аразында демисели улам-на чидигленип турган. «...Чижәәләәргe, бүрүн әвес болгаш быжыг әвес диктатура болуп турган Париж Коммуназы ышкаш әвес, харын-даа әләән бүдүн болгаш быжыг диктатураны алырга, пролетариаттың диктатуразы[illegible] кол үүл болза, партияның удуртулгазы болур» — деп эш Сталинның өөредиин Париж Коммуназының бүгү төөгүзү чырыы-биле шынзыктырып турар.

Коммунаның иштихи маргылдаалары ону кошкадып турган үеде буржуазия бодунуң күштерин катыштырып турган. Буржуазия Францияның национал дайзыны Пруссия-биле пролетариаттың шимчәәшкинин базар дәәш дугуржуушкунну кыла берген. Тьер биле Бисмарктың Коммунага удур кады демисежир дугайында дугуржулгазы 1871 чылдың май 21-ден 23-ке чедир ханныг неделяның белеткели болган.

Бодунуң төрәән чуртун садыглап, өскерликчи болур талазы-биле амгы үениң империалистиг буржуазиязы Тьерниң версальчи чазааның национал талазы-биле өскерлиишкининден шагдала ашкан. Делегейниң ийи дугаар дайынының үезинде Францияның Виши чазааның өскерликчи чоруун сактырга-ла ол дугайы тодаргай билдине бөәр. Амгы үеде Англияның, Францияның, Италияның буржуазиязы бодунуң чуртунуң әрге ажыын садыглап өскерликчи болбушаан Европаның улустарын кулданып алырын бодап турар, ында чурттарның хамаарышпас чоруун чок кылыры оралдажып турар америк империализмге бар-ла шаа-биле дузалажып турар. Ажылчын шимчәәшкининде америк империализмниң агентилери барыын социалистер-биле кады буржуазия Барыын Германияны катап чепсегләәр, немец фашизмни катап тургузар талазы-биле америк империализмниң оралдажыышкынын бараалгачал өзу-биле деткип турар.

Францияның болгаш өске-даа капиталистиг чурттарның амгы ажылчын аңгызы Париж Коммуназының үезинде турган ажылчын аңгы әвес. Ам ажылчын аңгы Маркс—Энгельс —Ленин—Сталинның улуг өөредиин бодунуң ажыл чорудулгазынга удуртулга болдуруп алган пролетар партиялыг. Тайбың, демократия, социализм дәәш демиселге делегейниң пролетариады улуг социалистиг күрүне—ССРЭ ышкаш бүзүрелдиг чөленгииштиг.

«...Экономика талазы-биле ядыы-түремия, политик талазы-биле угаан чок эрги ниитилелге удурланыштыр бүгү делегей принциви тайбың болур чаа ниитилел төрүтүнер, чүге дәәрге улустар бүрүзүнүң күзел соруу шуптузунуң чаңгыс — күш-ажылы болур» — деп сезен ажыг чылдың мурнунда К. Маркс бижээн.

Болуушкуннарның түңнели, Совет Эвилелиниң, улус демократиязының чурттарының, тайбыңның, демократияның, социализмниң бүгү күчүлүг лагериниң бүгү-делегейге төөгүлүг чедиишкиннери ол өөстерни херек кырынга шынзыктырып турар.

Е. СТЕПАНОВА

УДМУРТСКАЯ АССР. Воткинск районнуң «Двигатель» колхозу республикада ең эки колхозтарның бирәәзи.

Колхоз болза, күрүне-биле үзе санашкаш, үрезин фондузун уруп белеткәән.

Чурукта: Хову ажылының бригадири М. Н. Евсеев болгаш колхозчукыс Р. И. Бякова үрезин фондузунга хереглөөр тарааны колхоз шаңында хынап көрүп турар.

Чуруу В. Токаревтин. СӘТА-ның пресслишези.

Колхозчуларның эт-хөреңгизин эки-тура-биле страхование кылыр дугайында

Большевикчи партияның болгаш Совет чазактың үргүлчү дузалажып келгениниң болгаш колхозчу тараачыннарның кызымакай күш ажылының түңнелинде бистиң социалистиг көдәә ажыл-агыйы-выс улуг чедиишкиннерни, ылаңгыя дайын сөөлүнүң чылдарында чеьдип алган. Колхозтарның бүдүрүкчүлүү чылдың-на өзүп турар. Совет күрүнениң экономнуг мөге күжүнүң бир үндезини болур колхоз тургузуушкуну быжыгып турар. Көдәә ажыл-агыйларның артельдериниң тараа дүжүү чайгылыш чокка бедип, ниитилештирген малдың бажы, хөй ниитиниң өнчү хөреңгизи хүн бүрүде өзүп турар.

Бистиң чуртувуста колхозтарның өнчү хөреңгизининң өзүп турарынга база бир таарыштырган байдал болза, үер, каңдаашкын болгаш малдың аарып өлүрү өнчү хөреңгизинге когарал таварыштыра берзе ону дедир эгидериниң күрүне страхованиезин тургузар дугайында партияның болгаш чазактың чорудуп турар хемчеглери болур.

Күрүне страхованиезин чүгле ыяавыла чорударындан аңгы эки тура барымдаалап база чорудар. Эки тура страхованиези болза, колхозтарга бүгү эт-хөреңгизин бүрүнү-биле страхование кылдыртып алыр арганы берип турар. Ынчангаш страхование органы-биле көрөө чарар чорук колхозтарның боттарының сонуургалы болур ужурлуг.

ССРЭ күрүне страхованиезиниң органы эки тура страхованиезинге моон адаанда үүлдерни хүләәп алыр. Көдәә ажыл-агыйның культуразының тарылгаларын: долу кагыышкынындан, суг алырындан, доңарындан болгаш өскедаа бойдустуң чедирер когаралдарындан; малды аарыгдан, өлүрүнден болгаш өске-даа айыылдардан; көдәә ажыл-агыйның продуктуларын өөрттен, үерден, чер шимчәәшкининден, чаъс кудуушкунундан болгаш өске-даа айыылдардан; транспорт чепсек херекселдерин авариядан.

Колхозтуң эт хөреңгизинге янзы-бүрү когаралдар болу берзе оларны эгитнрип алыр төлөәде, чүгле ыяавыла страхованиелөөр үүлдерге әвес, а харын өске үүлдерни эки тура-биле страхование кылыр дугайын 1951 чылдың чарыгдалдарының смединге баш бурунгаар көөр чорук колхоз даргаларының хүләәлгелери болур.

ОРЛОВ.

Колхозтарның ажыл-агый чедиишкиннерин быжыглаар

Колхозтарны организас тургузуг, ажыл-агый талазы-биле быжыглаар дәәш Тес-Хем районнуң партия, совет органнары биче әвес ажылдарны кылган.

Районда көдәә ажыл-агыйның 5 артельдери бар, оларда арат ажыл-агыйларның 68 хуузу катыжып кирген. 1950 чылда колхозтар ниитилештирген продуктулуг мал бажының өзүлдезин 160 хуу күүсеткен. Эрткен чылда районнуң тарылга шөлү мурнунда чылдаазындан 200 га калбарган болгаш тараадан эки дүжүттү алган. Оон ужурунда бо чылдың часкы тарылгазынга үрезин уруп белеткәәр планын район база күүсеткен.

Эрткен чылын район күрүнеге дужаар тараа, эт, дүк планнарын күүсеткен болгаш чамдыызын ыракта ажыр күүсеткен. Колхозчу суурларда 1950 чылда тургустунган чаа бажыңнарже 79 өрегелер чурттап киргиләән болгаш ам 1951 чылда кылыр чуртталганың, ажыл-агыйның болгаш культураның тудугларының ыяш белеткелдери чедиишкиннинг чоруп турар. Эң ылаңгыя Берт-Дагда Ленин аттыг, Ү. Шынаада Молотов аттыг колхозтарда тудуг ыяжын белеткәәр ажылдар ең шалыпкын чоруп турар.

Бистиң чедиишкиннеривис улуг болза-даа, аңаа бис менәәргенип болбас ужурлуг бис. Бодун менәәргенир чорук, сагыш тайбыңзыраар чорук большевизмге таарышпас үүл болур деп бисти бистиң партиявыс өөредип турар. Бистиң чеьдип алган чедиишкиннеривис болза, бистиң улам ыңай бурунгаар баарывысты дүргедедип турар чада болур.

Ынчангаш, 1951 чыл — күш-ажыл сорулгаларының чаа чылы болза, бистерден ажыл-агый планнарын чедиишкинниг боттандырар дәәш организастыг болгаш кижизидикчи улуг ажылдарны чорударын негеп турар. Колхозтарның экономиказын быжыглаарынга хамаарышкан чугула ажылдарны күүсетпейн турар фактылар бистиң районда ам-даа бөр. Херәәжен колхозчуларның барыкла 50 хуузу колхозчу күш-ажылга киришпейн турар.

Чамдык колхозтарда көдәә ажыл-агый артелиниң Уставының негелдезин каржызы-биле күүсетпейн турар үүлдер бар. Калинин аттыг колхозтуң даргазы эш Тараачы райкүүсхомнуң саңкилдизиниң әргелекчизи эш Сыдам-оолга 500 килограмм суланы колхозчуларның ниити хуралының чөпшәәрели чокка берген, ол ышкаш байдал-биле шаанда Самагалдай хүрәәзиниң улуг ламазы чораан, хуу ажылдыг Сүнчүт-Хууракка 0,5 га сиген шөлүн чөпшәәреп берген турган. Көдәә ажыл-агый артелиниң Уставының негелдезин сагывас чорук Сталин аттыг колхозтуң баштаар чериге база турган.

Колхозтарның ниитилештирген малының сан талазы-биле өзүлдези бар болза-даа, оон продуктулуун бедидер талазы-биле ажыл кошкак болган. Чамдык Калинин аттыг болгаш Молотов аттыг колхозтарга багай ажаалганың уламындан малдар өлүп хораар таварылгалар турган. Районнуң көдәә ажыл-агый килдизи (әргелекчизи эш Биче-оол) мал ажылын сайзырадырының практиктиг хемчеглерин онза кошкак удуртуп турар. Райкүүсхом (даргазы эш Түргеноол) бодунуң ажылын хөй санныг шиитпирлер үндүрери-биле кызыгаарлатыныш, ол шиитпирлериниң күүселделериниң дугайында организас-массалыг ажылдарны ең-не кызыы чорудуп келгенин районнуң партия конференциязы демдеглөөн.

Партия, совет, профәвилел болгаш комсомол, ажыл-агый организацияларының сорулгазы болза, ажыл-агый чедиишкиннерин быжыглавышаан, четпестерни узуткаар дәәш организас, политик массалыг ажылдарны күштелдирери болур.

М. СЕРЕН-ДОРЖУ.

Аңчыдан үлегер алынар

Кызылдың көдәә районнуң Көк-Тей сумузунда «Победа» колхозтуң колхозчу-малчызы С. Яндараа бо чылдың март айда он оолдуг бир бөрүү капкалап өлүргеш, 1370 рубль түңнүг шаңнал барааннарын өлүрген бөрүлериниң өртээ-биле кады алган.

Малдың ол хөй санныг дайзыннарын чок кылып узуткааны дәәш, колхоз баштаар черден эш Яндарааны бир хой-биле база шаңнаан.

Кадарчылар-биле аңчылар Сергей Яндараадан үлегер алыры чугула.

О. ЧҮЛДҮМ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Хынамча чокка бижитинген

Чадаанада «Ленинчи орук» солуннуң бо чылдың февраль 23-те үнген 16 номеринде «Колхозчуларның тайбың күш-ажылы» деп эгелиг материал бижитинген. Ында «Искра» колхозтуң чылгычызы Эртинениң ажылын шын әвес илереткен.

Чылгычы Эртинежикти Эртине деп бижээни чазыг болбас-даа болза, базала чараш әвес. Ынчаарга кол айтырыг ол әвес, ниитиниң малын харыысалга чок көрүп, ак-сеткилдиг ажылдавайн турар кижини мактап бижээнинге чон чөпсүнмейн турар.

Корреспондент Мажааның бижээни болза: «1950 чылда Эртине 1.035 күш-хүн ажылдап алган, оон чылгызындан төрүтүнген 27 кулун шупту менди». Ол шупту меге, Эртинежик колхозтуң чылгызын 1950 чылдың марттан әгелеп кадарган. Эрткен чазын 2 кулунну аскырга соктуруп өлүртү, чайын 2 кулунну бөрүге чидирти, күзүн 1 кулунну оорга алысты. Ол ышкаш бо чылдың февраль 3-те 1 аътты база бөрүге чидирти.

Эртинежиктиң ажыл-ишке хөөн чок: чай болурга арагалаар, кыжын аалдар эргиксәәр чалчыраан, хоозун чугаа сүрер байдалын Чадаана унунда билбес кижи чок. Колхозтуң чылгычызы деп атка хөлегелетинип алгаш хәәличи чорукту база кылып турар. Чылгычы колхозчуларның хуузунда аттары турарга оон хемчәәд чок хөлези алыр, чижәә, Дугаржаптан 50 рубль ап чәән.

Келген-не чагаа бүрүзүн шуптузунна солунга парлавас, ону хынаар, ажыктыын болгаш ажык чогуи көөр болгай. «Искра» колхоз дәәрге, «Ленинчи орук» солуннуң редакциязының барык чанында, Эртинежиктиң ажыл байдалын редакцияның ажылдакчылары билир ужурлуг. Шын әвес материал парлаар чорук харыысалга чок ажылды илередип турар. Моон соңгаар негелдени дыңзыдары чугула.

М. Н. КОҢГАР-ООЛ.

Шургумалчы-үрегдекчилерни колхозка тургуспас

Бай-Тайга районнуң Хөл сумузунда Сталин аттыг көдәә ажыл-агый артелинге мөлчүкчү Мөңге хамның оглу Х. Начын шургуп кирген турган. Ол кижи мурнундан бөәр арат чоннуң өнчүлелин оор дәәрбечи байдал-биле чип, каш удаа херектенге саватырып чораан. Кара сагыштыг шак ындыг хоразын колхозка үргүлчү таварыштырып турган. Сөөлүнде бир шала кылдынган бажыңны үрәән, оон 12 чудуктарны сорлап оттулган.

Социалистиг өнчүге хоралакчы шургумал Х. Начынны арат чондан илереткеш, колхозтан үндүрбүшаан, суд-прокурор органнарынче шилчиткен. Оор херектен Х. Начынны районнуң улус судундан күш-ажыл лагеринге 7 чылда хоругдаар деп шиитткен.

Шак ындыг байдал-биле колхозка кирген турган Далай хамның оглу Хомушку Бараевти база колхозтан үндүрген. Ол кижи тараа сөөртүп тургаш 50 килограмм тарааны адазынга оорлап берген. Нии тилелдиң хөренгизин карак огу ышкаш камгалаар, үрегдекчи хоралакчыларга удур чидиг демисел ди күштелдирери чугула.

Х. БАКАРА.

Күрүне дузаламчызын чөп ажыглаар

Ие-чашты камгалаар дугайында бистиң большевик партия болгаш совет чазаавыстың, улуг башкы Сталинның сагыш салыышкыны биле хөй уруглуг болгаш бот-иелерге хөй хөй дузаламчыларны үргүлчү бөрип турар.

Күрүненің ол берип турар дузаламчыларын бистиң чамдык хөй уруглуг болгаш бот-иелеривис чөвү-биле ажыглавас, уругларының культурлуг амыдыралын сегитпес, олурар оран-савазын экижитпес чоруктар хөй. Бо талазы-биле чаңгыс чижектен алгаш көөрге, „Коммунизмче орук" колхозтуң кежигүнү турган Шулуу уругларының хөй хөй рублин алгаш, уругларынга идик-хеп садып бербес,оларның ниити амыдыралын сегитпес, чүгле арагалаарынга ажыглап турар.

Бо талазы-биле күрүненің ол дузаламчызын иелерниң канчаар ажыглап турарын суму Советтери контрольдап хынавайн турар болгаш чогуур өй-шаанда иелерге таратпас чоруктар бар.

М. ООЛЧУКАЙ.

Суг-Аксын шевержидер

Суг-Хөл районнуң төвү Суг-Аксы суур сөөлгү чылдарда әләән өзүп сайзыраан. Ынчаарга, район төвүнүң кудумчулары болгаш массаның төвү болуп турар кол организациялар: райпо, райхарылзаа конторазы дәән ышкаш черлериниң иштин, даштын көөрге, пок хир тудуп чий берген, ында ажылдап турар партия, советтиң ажылдакчыдары ол бүгүнү көрүп тура, та чүү бодап турар чүве ийик?

Бо талазы-биле районда санитар-гигиенаның организациязы чогуур хемчеглери алза чогуур.

Е. МОҢГУШ.

Хүләәлгелерин күүседип турарлар

Кызылдың автотранспорт конторазының ажылчыннары, албан хаакчыттары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары бүдүрүлгениң онаалгаларын күүседир талазы-биле боттарының хүләәлгелерин үре-түңнелдии-биле күүседип турарлар. Ылаңгыя, АТК-ның коллективи март айның бир дугаар он хонуунуң планын чүк сөөртүлгезиниң талазы-биле 135 хуу кылдыр күүсеткен.

Бир дугаар он хонуктуң планын шофер В. Потылицин 203 хуу, шоферлер Н. Черноусов болгаш Баву олар 150—150 хуу кылдыр хүүсеткеш стахановчу ажылдың кончуг эки үлегер чижээн көргүскеннер.

Чазанылга цехиниң бригадазы бүдүрүлде онаалдазын 121 хуу, а бригадир эш Осипов боду 195 хуу күүсеткен. Чазаныкчылардан монташтылар тудавайн турарлар: оларның бригадазы үлүг нормазын 115 хуу, а бригаданың кежигүннери Н. Ткачев болгаш Исмаев 147—147 хуу хүүсеткен.

Чоокта чаа «Молния» деп бюллетеньни үндүрген. Ында бүдүрүлгениң ең эки кижилерин көргүзүп турар болгаш хожудап турарларның четпее ажылдарын илередип турар.

Г. БЕЛОГОРСКИЙ

Тайбыңны камгалаарының шимчээшкинииң бүгү-венгр чөвүлелииң хуралы

БУДАПЕШТ. Тайбыңны камгалаарының шимчээшкинииң бүгү-венгр чөвүлелииң хуралы болуп эрткен. Хуралга чөвүлел хежигүннери: Венгриялың улус республиказының президиумунуң даргазы Шандор Ронаи, Министрлер Чөвүлелииң даргазы Иштван Доби, эртемдээннер, артистер, ажылчыннар болгаш чурттакчы чонуң өске-даа бөлүктериниң төлөөлекчилери олурушкан. Берлинге Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң сессиязының ажылының дугайында тайбыңны камгалаарының шимчээшкинииң бүгү-венгр чөвүлелииң даргазы Эржебет Андич илеткел кылган.

Бүгү-делегей Чөвүлелииң шиитпирлериниң дугайын чугаалааш, Андич тайбыңны камгалаарының венгр шимчээшкинииң мурнунда туруп турар сорулгаларга доктааган болгаш эш И. В. Сталинның чоокта кылган медеглели тайбың херээнге улуг ужур-дузалыг болуп турарын демдеглээн. «Венгр улус, бүгү эр, херээженнер Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелииң кыйгырыынга чаңгыс кижи дег катыжар» деп идегелди илереткен.

Венгр улустуң тайбың дээш улам-на шиитпирлиг демисежириниң күзел-соруун реформаттыг епископ Я. Петер, Кошут аттыг шаңналдың лауреады чогаалчы П. Вереш, тайбыңны камгалаарының католиктиг чүдүкчүлериниң, бүгү-венгр комитединиң секретари Р. Хорват, Матиас Ракоши аттыг комбинаттың стахановчузу А. Эрнст, республиканың алдарлыг артизи, Кошут аттыг шаңналдың лауреады А. Месарош болгаш өскелер-даа боттарының чугааларынга илереткен.

Хуралдың киржикчилери чаңгыс эп-сеткил-биле шиитпир үндүрген, ында чугаалап турары болза: тайбыңны камгалаарының шимчээшкинииң бүгү-венгр Чөвүлели Тайбыңны камгалаарының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Берлин сессиязының бүгү шиитпирлерин изиг-биле чөптүг деп санап тур. Беш улус күрүнелериниң аразында тайбың пактызын чарар дугайынга кыйгырыгны чаңгыс эп-сеткил-биле деткип тур бис. Венгр кижи бүрүзү бо кыйгырыг адаанга ат салыр ужурлуг.

Апрель 8-тен эгелээш Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга ат бижидилгелерин чыылдырып эгелээрин болгаш республиканың чурттакчы чонунуң ортузунга калбак тайылбыр болгаш чырыдылга ажылын чорудар шиитпирни чөвүлел хурал үндүрген.

(СЭТА).

—⊙—

Японияда хөй талалыг тайбың керээзин чарары дээш шимчээшкин

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза, Токиодан дыңнатканы-биле алырга, бүгү талалыг тайбың керээзин чарары дээш демисел талазы-биле политиктиг партияларның чаңгыс фронтузу Японияда тургустунуп турар.

Японияның коммунистиг партиязының Токио комитеди бүгү талалыг тайбың керээзин чарары дээш катышкан демиселче болгаш чер-черниң ам болур соңгулдаларынга сырый катыжышкынче социалистиг болгаш улус-демократтыг партияларны кыйгырган.

Социалистиг партияның Тайто район комитединиң кежигүнү коммунистиг партия-биле кады ажыл-чорудулганы деткиир дугайын медеглээн. Социалистиг партияның Тойосима район комитеди кады ажылдажылга дугайынга кыйгырыгга база-ла катышкан.

Улус демократтыг партияның баштыңчылары реаксылыг либеральдиг партия-биле кады ажылдажылгага ажыы-биле киржип турза-даа, ол партияның кудуну организациялары чаңгыс талалыг тайбың керээзин чарарынга удурланып турар. Ол партияның район комитединиң салбыры бүгү талалыг тайбың керээни чарарын болгаш өжелел шериглерин үндүрерин негевишаан, коммунистиг партияның кыйгырыын хүлээп алган.

Политиктиг партияларның чаңгыс фронтузун тургузары дээш шимчээшкин Канагаваның чоок кавызында калбарган. Канагаваның чоок кавызында хөй-хөй районнарда, оон иштинде Кавасаки Ода, Такуцу болгаш Ходогайяда коммунистиг, ажылчын, тараачын болгаш социалистиг партиялар чаңгыс фронтунуң организациязын тургусканнар.

(СЭТА).

—⊙—

Тайбың камгалалының канада конгрезинде

ОТТАВА. Лейбор Нюс агентилелиниң дыңнадыы-биле алырга, Канаданың тайбың камгалалының конгрезииниң национал Чөвүлели Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң шиитпирлерин байырлаышаан, бо шиитпирлер болза, тайбыңны камгалаарынга национал ассамблеязын чыыр кампанияга канчаар-даа аажок улуг идиишкин болур деп айтып турар.

(СЭТА).

Дөрт күрүнелериниң Даштыкы Херектер Министрлериниң оралакчыларының баштайгы хуралы

Бо чылдың март 5-тен эгелээш Парижка ССРЭ-ниң, Францияның, АКШ-тың болгаш Великобританияның Даштыкы Херектер Министрлериниң оралакчыларының чөвүлел хуралы болуп турган. Баштайгы болган чөвүлел хуралды Францияның Даштыкы Херектер Министриниң чиңгине секретари А. Пароди даргалап эрткен. Ол баштайгы чөвүлел хуралга Великобританияның төлөөлекчизи Дэвис Великобританияның, Катышкан Штаттарның болгаш Францияның мурнундан хүн айтырыынга киирген төлевилелинге чөрчүштүр ССРЭ-ниң төлөөлекчизи А. А. Громыко Совет чазактың мурнундан хүн айтырыынга төлевилелди база хиирген.

Оон сөөлүнде ийи дугаар хуралды Великобританияның төлөөлекчизи Дэвис даргалаан.

Улустар аразының тайбынын болгаш айыыл чок чоруун хандырарынга чугула ужур-дузалыг болуп турар айтырыгны Даштыкы Херектер Министрлериниң Чөвүлелииниң хүн айтырыының төлевилелинге ССРЭ чазааның мурнундан мурнунда болган хуралга совет төлөөлериниң киирген саналы билдингир. Германияның чепсээн дүжүрер дугайында дөрт күрүнелериниң Потсдам дугуржулгазының күүселдезииниң дугайында болгаш Европага ооң улустарының, осң иштинде герман улустуң үндезин эрге-ажыктарынга хамааржып турар шиитпирлетинмээн элээн чидиг айтырыглар болза, Германияны катап чепсеглээрин болдурбас айтырыг хамыктың мурнунда хуралга хүн айтырыының төлевилелиниң санынга хамааржыр. Германия-биле тайбың керээзин чарарын дүргедедир дуганыда болгаш ооң-биле чергелештир Германиядан эжелел шериглерни үндүрер дугайында, ол ышкаш Европага байдалды экижиткеш, база дөрт күрүнелериниң чепсектиг күштерин кызырарынче доп-дораан кирер дугайында айтырыгларны Министрлер Чөвүлелииниң хүн айтырыынга киирери-биле Совет чазак база санал киирген деп Громыко чугаалаан.

Үш күрүнелериниң — Великобританияның, АКШ-тың болгаш Францияның төлөөлери — тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырарының үндезин айтырыгларын, ылаңгыя хамыктың мурнунда Германияның чепсээн дүжүрер болгаш ону катап чепсеглээрин болдурбас дугайында чугула айтырыгны ооң каапкаш хүн айтырыынга боттарының талазындан боттарының төлевилелин киирерин кызытканнар.

Барыын таланың үш күрүнелериниң төлөөлекчилери-биле удурланышпышаан, ССРЭ-ниң төлөөлекчизи Громыко болза, хүн айтырыынга оларның саналдаан айтырыгларының барымдаа чок болуп турарын бүрүнү-биле көргүскен.

* * *

Дөрт күрүнелериниң Даштыкы Херектер Министрлериниң оралакчыларының дараазында болган хуралын ССРЭ-ниң төлөөлекчизи А. А. Громыко даргалаан. Үк хуралга АКШ-тың төлөөлекчизи Джессеп Германияның чепсээн дүжүрер дугайында болгаш ооң катап чепсеглээшкинин болдурбас айтырыгны, ыынчаарга, ол айтырыг болза, Европада күүртешкен байдалдың чылдагаанларының дугайында айтырыглар-биле холбаштыр тургузуп болур дээр аян-биле үк айтырыгны хүн айтырыынга киирбес дээш удурланып турган.

Ооң-биле чергелештир Германияның чепсээн дүжүрер болгаш герман милитаризмниң катап төрүтүнерин болдурбас дугайында АКШ-даа, база Великобритания-даа болгаш Франция-даа Потсдам дугуржулгазының талазы-биле хүлээлгелерни боттары хүлээп алган деп чүвени ыытавайн барган.

Францияның төлөөлекчизи Пароди америк төлөөлекчиниң саналынга катышкан. Ооң сөөлүнде чүве чугаалаан Великобританияның төлөөлекчизи Дэвис Германияның чепсээн дүжүрер дугайында совет саналга база удурланган. Тускай пункт шынарлыг болуп турар совет саналды албайн, ол саналды Европада байдал дугайында англи-америк саналдарны чугаалажып турар үеде ол айтырыгны чугаалажып эртсе ажырбас дээр чижектиг саналды Дэвис киирип турган.

Джессептиң чугаа чугаалаан соон дарый Дэвистиң медеглээни болза, дөрт күрүнелер Потсдам дугуржулгазын күүседир болгаш Германияның чепсээн дүжүрер дугайында база ону катап чепсеглээрин болдурбас дугайында Совет Эвилелиниң чугаалажыр деп негеп турар айтырыг болза, күзел бодалдың угланыышкыны-дыр деп чүлчураан.

Германиядан эжелел шериглерни үндүрер дугайында айтырыгны Даштыкы Херектер Министрлериниң чөвүлелинге барыын талакы үш күрүнелер болза, чугаалажыры-биле баш бурунгаар хиирбес дээн ук фактыны демдеглевишаан, Громыконуң чугаалааны болза:

— Ам болуп турар чөвүлел хуралда тургускан чамдык күрүнелериниң чазактарының ындыг байдалының бо айтырыгга янзы-бүрү уткалыг болуп турарын өөренип көрбейн барып болбас бис. Германиядан эжелел шериглерин үндүрер дугайында айтырыг Японияданда эжелел шериглерин үндүрер дугайында айтырыг ышкаш шиитпирлетинип болур деп чүвени ол чазактар билбейн турар бе, азы билип турар бе деп бодуңарга айтырыгны салыңар дээрзинге эргелиг бис деп чугаалаан.

Германияның чаңгыс эвииниң дугайында айтырыгга совет саналды чугаалажып көрбес дээр дугайында Джессептиң бадыткалы мырыңай барымдаа чок болуп турарынга Громыко удурланып харыылаан. Громыконуң сагындырганы: Потсдам дугуржулгазының айтып турары болза, герман милитаризм болгаш герман нацизм узуткатынган турар болгаш Германия ам бодунуң кожаларынга кажан-даа айыыл чедирбес ийикпе бүгү делегейге тайбыңны камгалаарынга моон соңгаар эргежок чугула хемчеглерни эвилелчилер бот-боттары-биле дугуржуру болуп турар.

Ооң-биле холбаштыр Громыконуң демдеглээни болза, Германияны эжелээн кол эчис сорулга тодаратынган. Ыынчамыжажок, ол байдалдарны барыын таланың үш күрүнелери күүсетпейн турары эки билдингир. Барыын Германияда герман шериг үлетпүрүн, герман чепсектиг күштериниң катап тургузуушкуну болуп турары бүгү делегейге билдингир. Агрессчи дайынны өскүдеринге Гитлериниң оргаланып турган ук күштериниң активчи киржилгези-биле герман милитаризм катап төрүтүнүп турар. Германияның чепсээн дүжүрер болгаш ону катап чепсеглээрин болдурбас талазы-биле хүлээлгени дөрт күрүнелер хүн айтырыының белеткели-биле холбаштыр чугаалашпайн барып болбазын совет чазак санап турар деп Громыко чугаалаан.

Совет төлөөлериниң саналдары болза, тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустарының эрге-ажыктарынга холбажып турар Европага тайбыңны быжыглаар эчис сорулгалыг, чүге дизе, ол саналдар Европага тайбыңны, а ол ышкаш бүгү делегейге тайбыңны камгалаарының болгаш айыыл чок чорукту деткииринiң шиитпирлетинмээн элээн чидиг болгаш чугула айтырыг болуп турар дугайын Громыко чугаалаан.

Түңнелинде А. А. Громыконуң медеглээни болза, Австрия-биле керээ дугайында айтырыгны тускай пункт кылдыр хүн айтырыынга киирериниге совет төлөөлер удурланмайн турарлар, база ол ышкаш Италия-биле ылаңгыя Триестиге хамааржып турар тайбың керээниң күүселдезииниң дугайында айтырыгны киирип болурун медеглээн. АКШ, Великобритания болгаш Франция дүрүм чокка Триестини англи-америк шериг баазазы кылдыр хуулдургаш, Италия-биле тайбың керээзин үрээннер деп Громыко демдеглээн.

Боттарының позициязын камгалаарын уламчылап турган Джессептиң болгаш Пародиниң чугааларының сөөлүнде маргылдааны уламчылаарын ук чөвүлел хуралга шиитпирлээн турган.

Дараазында хүнде Даштыкы Херектер Министрлериниң оралакчыларының чөвүлел хуралы бодунуң ажылын үргүлчүлээн. Хуралды АКШ-тың төлөөлекчизи Джессеп даргалаан.

Бир дугаарында Францияның төлөөлекчизи Пароди чугаа чугаалаан. Пароди болза, совет төлөөлериниң саналдарын кандыг бир арга-биле мегелеп эртиреринi оралдашкан. Ооң санал берип турганы болза, барыын талакы күрүнелериниң төлөөлериниң саналдары-биле совет төлөөлериниң саналдары «кончуг-ла тааржыр» деп медеглээш, оон ыңай чугаалааны болза, саналдарның аразында ылгалдар ындыг улуг эвес болганда «тускай корум чурумга ол айтырыгларны чугаалашкан турар ужурлуг» деп Джессеп медеглээн. Ооң оозу хоозун оп арга болуп турган. Барыын талакы үш күрүнелериниң төлөөзи болза, ниити теманы эчис сорулга чок чугаалажыышкыннарның оруунче дөрт күрүнелериниң Даштыкы Херектериниң Министрлериниң чөвүлелин чыгап киирери-биле билдинмес муңгаш саналдарны киирип турган. Дараазында санал берген британ төлөөлекчи Дэвистиң саналы Пародиден барык ылгалбайн турган.

Громыконуң демдеглээни болза, ынчамыжажок, — үш күрүнелериниң төлөөлериниң идип үндүрүп турар айтырыглары-биле совет төлөөлериниң саналдарының аразында онза ылгалдыг болуп турар дээн. Совет төлөөлер улустарның сонуургап турар айтырыгларын чугаалажырын болгаш ону шиитпирлээри чугула негетинип турарының дугайында санал киирип турар ындыг саналды киирип турганының кадындан үш күрүнелериниң төлөөлери ол шиитпирлетинмээн айтырыгны сөөлгү планче тырттып турар төлевилелин хүн айтырыынга киирерин саналдап турганнар, ол чүнү херечилеп турарыл дээрге, үш күрүнелериниң төлөөлекчилери шиитпирлетинмээн кол айтырыглар — Германияның чепсээн дүжүрер болгаш дөрт күрүнелер чепсекти кызырарынче доп-дораан киреринiң дугайында айтырыгны оюп эртип кааптарын баш бурунгаар көрүп турары ол болур.

— Европада күүртешкен байдалдың чылдагааннарының дугайында айтырыгны баштай чугаалажып көрээлиңерем че деп биске чугаалап турарлар болгай — деп Громыко чугаалаан. Ыынчаарга, айтырыг мынчаандыр салдынып турардыр, ам чүл ынчаш, чамдык күрүнелер, хамыктың мурнунда, бо чөвүлел хуралда олуржуп турар барыын талакы үш күрүнелер калчаалыы-биле чепсек сүрүүшкүнү чорудуп турары дээрге ол күүртешкен байдал болур деп чүвени ең-не чөгенчиг кижилерден азы мелегейлерден аңыда кым билбес деп. Чепсек сүрүүшкүнү улустарның ортузунга дүвүрээзинни болдуруп турар — деп, Громыко чугаалаан.

Чөвүлел хуралга АКШ-тың төлөөлекчизи база чугаа чугаалаан.

Даштыкы Херектер Министрлериниң Чөвүлелииниң хүн айтырыын ажылдап кылырынга чыылдырган дөрт күрүнелериниң Даштыкы Херектериниң Министрлериниң оралакчыларының чөвүлел хуралының беш дугаар хуралын Францияның төлөөлекчизи Пароди даргалаан.

Бир дугаарында Францияның төлөөлекчизи Пароди сөс ап чүве чугаалаан. Чепсектиг күштерни кызырар дугайында совет саналга Пароди удурланган, ооң саналы-биле алырга, «ол айтырыгны көдүрүп үндүрбезе чогуур» кылдыр кандыг-даа барымдаа чок фактыларны көдүрүп үндүрүп турган. Бо беш дугаар хуралга барыын талакы үш күрүнелериниң чугаа чугаалап турган төлөөлекчилери болза, чугаалашса чогуур дорт болгаш шын айтырыглар совет саналдан корткаш, ол саналдарны кандыг бир арга-биле хүн айтырыынга киирбезин кызыткаш, боттарының үндезин чок бадыткалдарын шынзыдар дээш дыка-ла оралдажып турарлар.

Громыконуң сагындырганы болза, ССРЭ-ниң чазаа, АКШ-тың, Великобританияның болгаш Францияның чазактары-биле Даштыкы Херектер Министрлериниң Чөвүлелииниң сессиязын чыылдырар дугайында айтырыглар талазы-биле ноталарны солушкан. Бодунуң ноталарынга ССРЭ чазааның бирдебирээ чокка айтып турганы болза, барыын талакы күрүнелериниң боттандырып турары Германияның катап чепсеглээшкииниң талазы-биле хемчеглерни ап турарын чөптүг эвес деп санаан, база агрессчи Соңгу-атлантик бөлүглелинге Барыын Германияны киирери Германияның талазы-биле Потсдам дугуржулгазын каржызы-биле үрээрин оларның оралдажып турары ол болур деп Громыко демдеглээн.

Дорт күрүнелериниң Даштыкы Херектер Министрлериниң Чөвүлелииниң хүн айтырыын белеткеп турган, Германияның демократтыг республиказының улус палатазының президиумунуң кыйгырыын хүлээвейн барып шыдавас бис деп Громыко түңнелинге чугаалаан.

Американың, Англияның болгаш Мурнуу Кореяның туттурган шериглериниң ККО-га чагаазы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң медээлеп турары-биле алырга, Кореяда туттурган, кол нуруузунда америк хамаатылары шериглер Катышкан Нациялар Организациязынга чагаазын Трюгве Лиге чорудуп берген.

Ол чагаада чугаалап турары болза:

«Мооң адаанда ат салган англи, америк болгаш мурнуу-корей чепсектиг күштериниң туттурган шериглери бистер, Кореяда дайынның өлүмү болдувус. Бо чөрүлдээниң корей улуска таварыштырган үрегдээшкинин болгаш хоозураашкынын бистер көрүп тур бис. Чүзү-даа чок куруг калган тайбың чурттакчыларның карактарында хилинчек човаланның мүңгагдалын бистер зөрдүвүс. Хоорайларны кам-хайыра чок бомбалап турган кырганнарны, херээженнерни болгаш бичии урулларны араатанзыг өзу-биле кыра боолап турганын бистер көрдүвүс. Боттарының өлүртүп каан аваларының эмиглерин ээп, ыглажып чыткан чаштарны бистер көрдүвүс.

Бистер оон-даа хөй чүвелерни көрген бис. Бо бүгү кем-буруулуг херектерни Катышкан Нациялар Организациязында англи-америк сүлчээниң блогу үүлгедип турар.

Азияның улустары бооларның диңмирээшкинин болгаш агаардан дүжүп турар бомбаларның частыышкыннарының дааш шимээнин дыңнап турарлар. Бир эвес бо дайын чоокку үениң иштинде соксатынмас чүве болза, бүгү чурттар бузундуга таваржыр.

Бо бүгү хилинчек човаланы көрүп эрткен улустар бистер, делегейниң чаа дайынын болдурбас дээр болза бистиң чаңгыс эп-сеткил-биле деткип турарывыс мооң адаанда угуулганы болгаш политиканы боттандырары болур деп санап турар бис:

1. Тайбың талалакчыларының Варшавага болган Ийи дугаар Бүгү-делегей конгрезинге хүлээп алган делегейниң улустарынга угуулганы боттандырар;

2. Кыдат улус республиканың даштыкы херек министри Чжоу Энь-лайның тайбың дугайында үш үүлден турган саналынга үндезилээш Кореяда дайынны доп-дораан соксадыр.

Бо чагааның бир дугаар үүлүнде айыткан документ болза, бүгү делегейге быжыг тайбыңны хандырарын шиитпирлээриниң карачаңгыс оруу болур болгаш делегейниң шупту улустарының кады демнежилгезиниң күжү-биле ол чаагай сорулганы боттандырар ужурлуг.

Бо чагааның ийи дугаар үүлүнде айыткан политика болгаш санал болза, Азияның улустарынга, ең ылаңгыя, тайбың дээш 100 чылдың дургузунда демисежип турар човаланны көрүп чораан 475 миллион кижилиг кыдат улуска ёзулуг тайбыңны канчар чеьдип ап болурул деп айтырыгга карачаңгыс харыыны берип турар.

Стокгольм Кыйгырыының адаанда аттарын салган делегейниң тайбыңга ынакшылдыг 600 миллион кижилериниң угуулгазын деткивишаан, бистер массалыы-биле узуткап чок кылырының чепсээ болур атомнуг чепсекти чугаа чок хоругдаарын, ол хоругдаашкынны амыдырал кырынга боттандырар талазы-биле бүгү делегейниң шыңгыы хынаалдазын тургузарын негеп тур бис. Атомнуг бомбаны кандыг бир өске күрүнеге удур бир дугаарында хереглээн чазакты дайынның кем-буруулуу деп чарлаарын негеп тур бис.

Кыдат Улус Республиканы Кореяда агрессчи деп чарлаар дугайында ККОнуң чоокта чаа хүлээп алган резолюциязынга шиитпирлии-биле удурланып тур бис.

Кыдат улустуң эки-турачыларын бистер тайбыңга ынакшылдыг улустуң ёзулуг төлөөлекчилери ылап деп санап турар бис, чүге дээрге, бистер оларның-биле үргүлчү ужуражып турар болгаш оларны таныыр бис.

Бистер бодувустуң бүгү күженишкинивисти бүгү чурттарга быжыг тайбың дээш демисежип турар бүгү делегейниң улустарының шиитпирлиг чорудуушкуннарынга катыштырар бис».

(СЭТА).

Юджин Деннисти кара-бажыңдан хостаан

НЬЮ-ЙОРК. АКШ-тың компартиязының национал комитединиң чиңгине секретари Деннис март 12-де федералдыг кара-бажыңдан хосталган. Ол тайбыңның херээ дээш демисежир мен деп парлалга төлөөлекчилеринге медеглээн. Деннисти мооң мурнунда «антиамериканчы» чорудулганы истеп хынаар төлөөлекчилер палатазының комиссиязын «хүндүлевээн» дээш кара-бажыңга хоругдаан турган.

(СЭТА).

Францияның чаа чазаа

ПАРИЖ. Францияның чазааның чаа составын чарлап дыңнаткан. Ооң составында киргеннер барык шуптузу мурнундагы чазактың министрлери болуп турар. Кэй премьер-министрниң болгаш иштики херек министриниң хүлээлгезин дапкырлап турар. Премьер-министриниң оралакчылары—Плевен, Бидо болгаш Ги Молле олар болган. Даштыкы херектерниң министринге Шуманны катап томуйлаан.

(СЭТА).

Мурнуу-Африка эвилелиниң чазааның бужар-баък шиитпири

ПРАГА. Иоганнесбургтан (Мурнуу-Африка Эвилели) Телепресс агентилелиниң дыңнадыы-биле алырга, британ эрге-чагыргазында Свазиленд чоогунда чурттап турар 10 муң хире кижи санатынып турар африк негрлериниң бир племазындан черни үзүп алыр деп Малана чазаа шиитпирлээн. Бо чер болза, «ак районда» «хара демдек» болуп турар деп хөөн-биле чазак бо черни ак бай фермерлерге садар деп бодалдыг болуп турар.

Суг чедишпезинден тараа тарып болбас Свазиленда кызыгаарында районче негрлерни ынаар көжерин чазак дужааган.

Харыысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

Кызыл хоорайның Кочетов кудумчузунуң 60 дугаар бажында чурттап турар Ханашевич Николай Сергеевич Москва хоорайның Тихвинский кудумчузунуң № 8 бажында чурттап турар Ханашевич Зинаида Афанасьевнадан чарлыр дугайында херээн Кызыл хоорайның 2 дугаар участогунуң улус судунга көөрүн чарлап тур.

ЧУУНДУ ТӨГЕР ОҢГАРЛАРНЫ БОЛГАШ ПОКТУГ ӨСКЕ-ДААЧЕРЛЕРНИ ЧОГУУР ӨИҮНДЕ АШТААР

Почта, өдекте, хирде халдавырлыг аарыгларның: ижин тифиниң, ижин аарыының, паратифтиң, ол ышкаш кыжаның болгаш өске-даа аарыгларның микробтары бар турар.

Хир довуракка сиңникеш, кудуктарда болгаш хөөлбектерде сугларны хирлендирер. Довурак-биле хирленген суг массалыг аарыгны үндүрүп болур.

Албаннаар бажыңнарның шалазын хирлендирбеңер. Идиктиң дузалакчызы-биле халдамырлыг хир чурттаар бажыңга келдинип, ынчангаш бажың иштин кургагга ширбиирге довурак-биле кады аъш-чемге, савага чыыпынар болгаш ол ышкаш думчук үттерин, аасты дамчыштыр кижиниң иштинге кирип болур. Бичии уруглар шала кырынга союп чорааш бодунуң аскынче халдавыр киирип болур.

Бажыңнар чаны болгаш кудумчу арыг болган тудум-на халдавырлыг аарыглар эвээш болур.

Арыглалга болгаш корум-чурум дээш демисежиңер.

Арыг-шевер кадык чоруктуң үндезини.

САНИТАР ЧЫРЫДЫЫШКЫННЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БАЖЫҢЫ.

Англи империалистерниң Малайяда туразында аажылаашкыны

ПРАГА. Сингапурдан Телепресс агентилелиниң корреспондентизиниң дамчыдып турары болза, Малайяда англи шериглериниң командылакчызы генерал-лейтенант Бриггстың чоокта чаа медеглелин ёзугаар алырга, 90 муң малайчыларны хоругдап турар лагерьни «чоокта чаа база катап таарыштыр тургускан» деп корреспондент айтып турар. Ол лагерьлерге оларны теннег демир кажаа иштинге чепсектиг камгалалдың көрүлдези-биле ажылдаарын болгаш аңаа чурттаарын албадап турар. Бо лагерьлер болза, Малайяда национал хосталгалыг шимчээшкин-биле демиселдиң планнының кол кезээ болуп турар.

Хөй ниитини мегелээр сорулга-биле «таарыштырганнарга», «эки тура» эгеге үндезилетингештиң лагерьлерже көжериниң ийи неделя хуусаа берген деп мегелеп тургаш, ооң соонда оларны күш-биле лагерьлерже чоруткулаан болган.

Чоокта чаа элээн хөй мындыг лагерьлерге чорааш барган парламенти кежигүнү Том Драйберг ол лагерьлерни «Малайяда макронисостар» кылдыр характерлеп көргенин корреспондент айтып турар.

(СЭТА).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Щетинкин кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62; харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партия амыдыралының, культура болгаш амыдырал, литература болгаш уран-түүл кылдыстериниң —3—88; харыысалгалыг секретарының—3—68; пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, иштики информация, үлегүр болгаш транспорт, чагаа кылдыстериниң, бухгалтериянның —3—65.

Б00632 Облкүүсномнуң типографиязы